B. P. 158 45070/B

H. xxx
19/2

VERHANDELING

OVER DE

WERKTUIGEN

UITGEDACHT TOT DE

BREUKSNIJDING,

EN DE BESTE WIJZE DERZELVE,

DOOR

FRANCISCUS XAVERIUS RUDTORFFER,

Chirurgiae Doctor, Eerste Wond-Arts en Operateur bij de tweede Heelkunstige Afdeeling van het Algemeen Ziekenhuis te Weenen, enz.

TE AMSTERDAM, BIJ

LODEWYK VAN ES,

1807.

K. B.

Koninklijke Bibliotheek 's-Gravenhage

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

ANTWOORD

OP DE

VRAAG:

„ De Breukſnijding, als den laatſten toe-
„ vlucht der kunst, ter opheffing van Beklem-
„ ming erkend zijnde, vraagt men:

„ 1°. Welke Werktuigen zijn daartoe, van
„ de vroegſte tijden af, tot op heden, uitge-
„ dacht, en welke wijze van kunstbewerking
„ onder veele anderen, daarmede verricht bij
„ Liesch en Dijebreuken, verdient bij de-
„ zelve, voor de eenvoudigſte en veiligſte,
„ en dus voor de beste wijze gehouden, en
„ als zodanig nagevolgd te worden?"

„ 2°. Welke uitzondering en bijvoeging kan
„ en moet echter een algemeen voorſchrift
„ daarbij lijden, in gevallen en omſtandighe-
„ den, die de Breukſnijding zamengeſteld ma-
„ ken, naar de onderſcheidene, en uit de

„ verſchijnſelen beoordeelde, aart en oorza-
„ ken der beklemmingen?"

DOOR

FRANCISCUS XAVERIUS RUDTORFFER,

Chirurgiae Doctor, Eerſte Wond-Arts en Operateur bij de tweede Heelkunstige Afdeeling van het Algemeen Ziekenhuis; Lid der K. K. Academie van Genees en Heelkunde, te Weenen.

HET WELKE IN DEN JAARE 1804. MEDE NAAR DEN PRIJS HEEFT GEDONGEN, EN, OFSCHOON NIET BEKROOND, WAARDIG GEOORDEELD IS OM DOOR DEN DRUK GEMEEN GEMAAKT TE WORDEN.

VERHANDELING

OVER DE

WERKTUIGEN

UITGEDACHT TOT DE

BREUKSNIJDING,

EN DE BESTE WIJZE DERZELVE

DOOR

FRANCISCUS XAVERIUS RUDTORFFER,

Chirurgiæ Doctor, enz.

INLEIDING.

Daar de beantwoording dezer prijsvraage een onderwerp betreft, het welk voor het lijdend Menschdom van het uiterſte gewigt is, en de Heeling van een ook in onze da-

dagen zo dikwerf voorkomend Gebrek (*a*); de grootſte opmerkſaamheid en naauwgezetheid des Heelmeesters vordert, naardien het leven of de dood des Lijders niet zelden van de Kunstbewerking afhangt; maar tevens de voorſchriften en handgreepen tot de Breukſnijding, welke men bij de ſchrijvers daarover opgetekend vindt, elkanderen zo vaak wederſpreeken; houd ik het voor eenen plicht, op zulk eenen wenk der Kunst, de veelvuldige uitkomſten, die ik in de beoeffening der Heelkunst geduurende veele jaaren gelegenheid gehad heb, aangaande dit onderwerp te verzamelen, aan een verlicht Genootſchap ter toetze aantebieden.

Offchoon ik alle de zwarigheden van zulk eene onderneeming gevoele, en welligt mijne krachten niet toereikende zijn zullen aan dit opſtel den hoogſten graad van volkomenheid te geeven; zo vleije ik mij echter, en misſchien niet geheel zonder reden, door deeze op ondervinding gegrondde Bijdrage ter vereenvoudiging der Kunstbewerking der Breuk-

ſnij-

(*a*) Bericht eener groote menigte van Breuken, door J. MONNIKHOFF in 1787. waarin Hij aanwijst, dat aan Hem, geduurende zijne Kunstoeffening, 1229 Menſchen met Breuken zijn voorgekoomen. Zie *Sammlung fur practiſche Artzten. I. Band. I. Stuk.*

ſnijding en dus ter tweeledige oplosſing dezer vrage iets toegebragt te hebben.

Het *eerſte* Vraagſtuk laat zich gevoeglijk in *twee* Leden verdeelen.

Het *eerſte* Lid desſelven zal een beknopt overzicht bevatten der, van de vroegſte tijden af, tot de Kunstbewerking uitgedachte en beſchrevene Werktuigen, om de waardij of het nutteloze derzelve intezien en te beoordeelen.

Tot dat einde zal ik, onder eene groote menigte van Heelkundige Schrijveren, bij voorkeur die geene aanvoeren, die zelf handen aan 't werk gelegd, en de gevallen, die aan dezelve in hunne Kunstoeffening voorkwamen, naauwkeurig en getrouw beſchreven hebben.

In het *tweede* Lid van dit *eerſte* Vraagſtuk, zal, op dit voorafgaande letterkundig overzicht, het eigenlijk onderzoek volgen over de voorkeur der voorgeſlagene en in de praktijk gebezigde Werktuigen, en wijzen van Kunstbewerking.

Ten einde echter bij deeze voordragt naaukeuriger te werk te gaan, zal ik mijne opmerkingen voornamelijk bij de *drie* hoofdtijdſtippen dezer Kunstwerking bepalen, te weten:

1. Het doorſnijden der uitwendige bekleedſelen.

2. Het openen van den Breukzak.

3. Het verwijden van den Buikring of Liesch-band.

Ter beantwoording van het *tweede* Vraagſtuk, heb ik het voor doelmatig gerekend, de gewigtigſte uitzonderingen, die bij de Kunstbewerking zich kunnen opdoen, telkens bij de overweging der drie bovengemelde Tijdſtippen aan te voeren; — zo dat in betrekking tot het *tweede* Vraagſtuk, alleenlijk de naaukeurige afleiding en oorſpronk der Aangeborene Breuken overblijft; dewelke zich, zo wel door derzelver aart, als bijſondere veranderingen, van alle andere Breuken op eene in het ooglopende wijze onderſcheiden, zo dikwerf dezelve de Kunstbewerking vereisſchen.

*

EERSTE VRAAGSTUK.

EERSTE LID.

Betrekkelijk de van tijd tot tijd uitgedagte Werktuigen en Kunstmethoden, is het allezins opmerkingwaardig, dat er in de echte en onechte ſchriften van HIPPOCRATES niet één woord van de *Breuken* voorkomt; daar het toch te denken is, dat de menſchen in die oudſte tijden daar aan meer of minder onderhevig zijn geweest.

CELSUS (*a*), die in de eerſte Eeuw onſer tijdrekening leefde, en de eerſte was die eene beſchrijving der Breukſnijding gaf, maakte bij de Balzaksbreuk, na het wegſcheeren der haairen omtrent de ſchaamte, met een mesjen eene diepe inſnijding der huid en bekleedſelen tot dat de Breukzak te voorſchijn kwam;

(*a*) A. C. CELSUS, *de Medicina*, *ſectio* 8, *libro* 7.

deeze ſnede wierd met den vinger der linkerhand verwijd, en het in den weg liggend celwijze weeffel afgezonderd: — bij de Lieschbreuk wierd de ſnede aan den beneden of bovenkant der lieschplooij oppervlakkig gemaakt, en men bediende zich in het eerſte geval van een regt, in het laatſte van een krom mesjen, om den breukzak te openen, terwijl men de gekwetſte bloedvaten met draaden toebondt, en bij kinderen, tot vermijding der daar binnen gelegene deelen, vóór het openen des Breukzaks, denſelven door middel van twee haakjens opligtte.

GALENUS, (*b*) hoe zeer hij ook tegen de geweldige Ligchaamsoeffeningen der Kampvegteren en Worſtelaaren, en daar door veroorzaakte gevaarlijke kwetſingen in de ſtrijdperken zijner tijdgenoten, ijverde, voert omtrent de Breuken alleen aan, dat men, bij de wederinbrenging derzelve, zich van een fistulmes (*ſyringotome*), en van geen ander tweeſnijdend of puntig mes moet bedienen.

PAULUS AEGINETA (*c*), de eerſte der Romeinſche Schrijveren, die omtrent Ao. 670.

(*b*) GALENI. *opera Claſſ. 7 lib. 6 de Methodo Medendi, pag.* 39. *D.*

(*c*) PAULUS AEGINETA, *Opera. Boloniae* 1533. *libr.* III. *cap.* 53.

Heelkundige bijdragen leverde, leidde de Breuken af van eene uitrekking van het buikvlies. In zijn tijd maakte men eene dwarsche insnijding aan de lieschen en verwijdde de wond der huid met een syringotome; het vet en celleweefsel wierd weggesneeden; de Breukzak aan desselfs middenste en vernevendste gedeelte met den punt van een mesjen geopend, om geene belediging aan de daar binnen liggende deelen toetebrengen; de Zaadstreng werd gebonden, en de bal uitgesneden, of met een gloeiend yzer verwoest. Bij Dijebreuken wierd, na de terugbrenging der uitgezakte deelen, de geopende Breukzak weder toegenaaid.

Veel laater komen bij de Arabische Geneesmeesters bijzondere behandelingswijze omtrent de Breuken voor, en RHASES (*d*) laakt GALENUS over zijne duistere voordragt, en plagt bij Breuken het ontaart Net te binden en afteesnijden (*e*)

HALY ABBAS (*f*) en AVICENNA (*g*)

(*d*) RHASES, *libro* XI.

(*e*) ——— *libro* I, *ad* ALMANSOR.

(*f*) HALY ABBAS, *in theoria, libro* IX. — *in practica, libr.* VII.

(*g*) AVICENNA, *libro* III. *Fen.* 22.

hebben geen van beide iets bijſonders omtrent het Leerſtuk der Breuken voorgedragen.

Deste merkwaardiger is het, dat ALBUCASIS (*h*) omtrent A°. 1080, tot heeling eener Lieschbreuk, (na dat de darmen weder binnengebragt waren) zich van een gloeiend yzer bediende, om de Breuk tot op het been toe te branden, met doorſnijding of binding der Bloedvaten; verwerpende daarentegen het binden van den Breukzak.

LANFRANCUS (*i*) hefte de Breuk op twee plaatſen met tangjens op, en brandde de Breuk met een gloeijend yzer in het midden tot op het been.

JOH. GADESDEN (*k*) bediende zich het eerſte van eene ſcherpbijtende pleister of bijtmiddel, ter heeling der Breuken.

De eerſte melding van den *gulden ſteek*, (door welke de ontbloote Breukzak met de Zaadſtreng, door eenen onder dezelve doorgebragten gouden of looden draad wierd omkneld,

(*h*) ALBUCASIS, *method. medendi*, *Libr.* III. *Baſiliae* 1541.

(*i*) LANFRANCUS, *magnæ chirurgiæ tractatie*, *Cap.* 8.

(*k*) GADESDEN, *Roſa Anglica*.

ten einde dus den hals der Breukzaks volkomen te fluiten) vindt men bij GUY DE CHAULIAC (*l*), die dezelve, als reeds vroeger door BERNARD MATIS gebezigd, opgeeft.

Vóór deeze laastgenoemde Kunstbewerking was het *Ontmannen* de gewoone wijze om Breuken te geneezen, en het oogmerk bij dit wegneemen des Bals, was, om de wederuitzakking van het buikvlies, het welk den Breukzak maakt, voortekomen, en aan den buikring een tegenſtandbiedend lidteeken te geeven.

De *Koninglijke Naad* (*ſuturaregia*) was van latere uitvinding: door deeze wierd de ontbloote en opgehevene ledige Breukzak naar de lengte toegenaaid, het lagere gedeelte met eene ſchaar weggeſneeden, en de wonde verder geheeld.

PETRUS FRANCO (*m*) was de eerſte, die bij de beklemming der Breuken de noodzakelijkheid der Breukſnijding inzag, en vooral van de klieving des Buikrings, om de beknelling en drukking op de omvatte deelen wegteneemen. Te vooren opereerde men alleen groote Breuken, om de lijders van het moeijelijke

(*l*) GUY. DE CHAULIAC, *Chirurg. Tract. 6. Doctr. 2. Cap. 7.*

(*m*) PETRUS FRANCO, *Traité des Hernies, Lyon*, 1561.

derzelve te bevrijden, en bedoelde voornamelijk de terugvoering van het uitgezakte en een ſtevig lidteeken. De beklemming was toen naauwlijks bekend, en men kende daartegen alleen de wederinbrenging en uitwendige middelen. FRANCO, na vergeefsch dit uitwendige beproefd te hebben, ſloeg inwendige ontlastmiddelen voor, verwijdde den Buikring op eene dikke *ſonde*, en was dus de voorloper van zijnen opvolger.

AMBROSIUS PARÉ (*n*), beroemde eerſte Wondarts van Koning HENRIK DE IV. van Frankrijk, verwierp de ontmanning en het gloeijend yzer, en verrichte de Breukſnijding op eene doelmatige wijze, met niet alleen het gedarmte en net, maar ook derſelver zamengroeijing met den Breukzak in aanmerking te neemen, die hij aan een uitgeſtort kleevend vocht of aan ontvelling toeſchreef, veroorzaakt door geweldige terugbrenging, door onkundigen. (*o*) Hij maakte eene inſnijding aan het bovenſte gedeelte des Balzaks zonder de darmen te beſchadigen, bragt vervolgens eene holle

(*n*) AMBROSIUS PARÉ, *Opera*, *Pariſiae* 1587.

(*o*) ———————— *La Chirurg. tant theor. que Pratique*, *Anno* 1604.

ſonde door hem afgebeeld, en van de dikte eener Ganzenveder binnen den Breukzak, en voerde daarop eene ſchaar in, waar mede hij den aangegroeiden darm van het buikvlies afſcheidde, en den Breukzak daarna door eenen naad ſamenhechtte

PIGRAY (*p*), die hem als Koninglijke Wondheeler opvolgde, maakte de inſnijding een duim boven den buikring, als de plaats der Beklemming, om reden dat men, die niet zo hoog makende, den darm konde kwetſen.

De inſnijding tot op het Buikvlies gemaakt zijnde, moest men den Lijder op de andere zijde doen liggen, om het gedarmte van die plaats der inſnijding te verwijderen; het Buikvlies werd geopend, een vet beſmeerde vinger door deeze Buikwonde ingebragt; de uitgezakte darm terug getrokken, en wanneer de klomp darmen zo groot was, dat men deeze inſnijding moest vergrooten, geſchiedde zulks tot in den buikring; de door lucht uitgeſpannen darm wierd met eene naaldepunt geprikt, en na de terugbrenging de *Buikhechting* gemaakt.

SABATIER (*q*) maakte daarop de aanmer-

(*p*) PIGRAY, *Epitome Praecept Med. Chir.* 1609.

(*q*) SABATIER, *Lehrbuch fur Praktiſche Wundartzte, I. theil.*

king, dat reeds door ROUSSET, die in 1584. en dus vóór PIGRAY ſchreef, word verhaald, dat deeze nieuwſchijnende methode, door een geſchikt operateur, FLORENTIUS WALLENSIS (DUVAL), deszelfs Zoon, en ook door eenen anderen Heelmeester CHARLES MAUPAS, dikwijls was verricht geworden. Deeze namelijk maakten eene Buikwonde, even boven de Breuk, eerst door de huid, vervolgens door de buikſpieren en het buikvlies, verwijdende deeze wonde naar de plaats der beklemming en bragten den darm op zijne plaats.

HILDANUS (*r*) doorſneedt de tot eene plooij opgenepene huid met een gewoon *Biſtouri*, tot op den Schederok der Zaadvaten, en bondt, na het inbrengen van het uitgezakte, den Breukzak en den Schederok, zonder de Zaadvaten mede in die binding te bevatten.

NUCK (*s*) maakte de voornaame ſnede met een gemeen inſnijdingsmes, 't welk te gelijk tot opening des Breukzaks diende; de verwijding des Buikrings geſchiede met een op eene holle *ſonde* ingebragt *Biſtouri*; de darm door

(*r*) HILDANUS, *Opera*, *Anno* 646.

(*s*) A. NUCK, *Obſervationes et Experimenta*, *Lugduni Batav.* 1696.

door lucht uitgeſpannen, wierd met eene naald geſtoken; het uitgezakt Net wierd gebonden en weggeſneden; en de Buikring wierd hier en daar ingekerfd of *geſcarificeerd*.

BLEGNY (*t*) ſneedt de huidplooi met een *ſcalpel* door, of met een ſcheermes, verwijdde die ſnede met den vinger, of met een bijſonder *ſeparatoir* of ſcheidingswerktuig, en opende ook daarmede den Breukzak; de Buikring echter wierd gekliefd met een klein mesjen, aan den punt met een bolletjen van wasch voorzien, en op eene holle *ſonde* ingebragt; het uitgezakte Net wierd gebonden en weggeſneden.

LAVATER (*u*) beſchreef en verdedigde in 1674 eene bijſondere manier van Breukſnijding; hij maakte de voorname inſnijding met een regt of krom *ſyringotome*, en verwijdde de wonde met eene regte of kromme ſchaar; de Breukzak wierd, met een haakjen, van den bevatten Darm opgeligt, en de Breukzak en Buikring, met een op eene holle *ſonde* of op den vinger ingebragte *ſyringotome*, verwijd: eindelijk kwamen daarbij drie naalden met draa-

(*t*) BLEGNY, *Traité des Hernies* 1680 *pag.* 240.
(*u*) LAVATER, *Diſſertat. Med. Chirurg. Baſil.* 1674. *in* HALLERI *Disputatio Chirurg. Tom.* III. *p.* 39.

den te pasſe, eene om het net te binden, de beide andere dienden voor den buiknaad.

PURMANN (*v*) maakte de inſnijding met een tweeſnijdend mes; twee helpers hielden de randen der wonde van een, de Breukzak wierd met een elpenbeenen opligter (*elevatorium*) van het gedarmte afgezonderd, de darm teruggebragt, het aangegroeide voorzichtig met het mes losgemaakt, met vermijding des bals en der vaten.

THEVENIN (*w*) verliet in 1676. de ontmanning en het gloeijend yzer bij het heelen van Breuken, bragt de methode van CELSUS weder in achting, en trachte den Buikring door uitſpanning te verwijden.

LITTRE (*x*) beſchreef een bijſonder verlengſel van een gedeelte des omtreks van een darm, en ſtelt in het algemeen voor, bij eene verſterving eener uitgezakte darmlits, beide de einden te onderzoeken: dat, wat met den endeldarm gemeenſchap heeft, te binden, en de draaden in de wonde de bevestigen; het andere of boveneinde drie lijnen van de opening

(*v*) PURMANN, *Chirurg. Lorberkrants*, *Francf.* 1692. en *Curieuſe Obſervat.* 1710.

(*w*) THEVENIN, *Traité des Operations*, 1696.

(*x*) LITTRE, *Memoires de l'Academie*, *Par.* 1700.

met eene naald en drie draaden door te ſteeken, en dat, na het ſamenknoopen der draaden, de opening des darms aan de buikwonde gevoegd en gehouden worde, tot dezelve daar aan vast groeije.

SABATIER echter heeft in zijn Leerboek bewezen, dat deeze Kunstbewerking niet meer dan een voorſtel geweest is, en nimmer uitgeoeffend.

DIONIS (*y*) ſneedt de huidplooi door met een regte *Bistouri*, verdeelde het celwijze weeffel met een zogenaamd *Dechausſoir*, vergrootte de wond met een ſtomp haakjen (*herigne mousſe*), opende voorzichtig den Breukzak met een ſcalpel, en vergrootte de opening met een ſchaare, dewelke hij op eene gefleufde *ſonde* inbragt. Het zelfde *Biſtouri* diende om den buikring te klieven, en, het Net gebonden zijnde, het verdorvene daarvan wegteſnijden.

MURALTUS (*z*) gebruikte tot doorſnijding der huidplooij ſomtijds een ſcherp ſcheermes of *Biſtouri*, hefte een deel des Breukzaks met de vingeren op, of met zeker werktuig tot

(*y*) DIONIS, *Cours des Operations*, *Paris* 1778.

(*z*) MURALT. *Schriften von der Wundarzeney*, *Bas.* 1711.

ontmanning dienende, en door ANDREAS a SANTE CRUCE afgebeeld. Het verlengſel van het buikvlies werd dus opgehevgn, op dat de darm niet uit de Buikholte daar zoude inſchieten. De Zaadſtreng wierd 'er van afgeſonderd door een tusſchen beide geſtoken naald en draad, en met deeze laatſte afgebonden zijnde, met eene dubbelde knoop, wierd de bal met de ſchaar weggeſneden.

FABRICIUS AB AQUAPENDENTE (*a*) beſchrijft de voormaalige drieërleie heelwijze, namelijk door het gloeijend ijzer, den gulden ſteek en de Koninglijke naad, aan welken laatſten hij den voorrang geeft, maar de ontmanning geheellijk verwerpt.

HEISTER verrichte de huidſnede (*b*) met een gewoon inciſiemes, raadde altoos het openen des Breukzaks aan, bezigde tot verwijding des Breukzaks een bijſonder werktuig door hem afgebeeld en, na dat de Darmen weder binnen den buik waren teruggebragt, maakte hij kleine inkervingen (*ſcarificatien*) aan den Buikring, door middel eener

(*a*) HIERON. FABRICIUS *ab* AQUAPENDENTE, *Opera*, *Venet.* 1713. *p.* 132. *& pag.* 559.

(*b*) HEISTER, *Chirurgie*, *Nurnberg* 1718. 8 *tab.* 25. *fig.* 2.

ſchaar of mes, ten einde een des te ſterker lidteken aldaar te verwerven.

GARENGEOT (*c*) doorſneedt mede de huidplooi met een klein regt mesjen, waarvan hij de afbeelding gegeven heeft, met één of twee ſneden, tot op den breukzak; het celwijs weefzel werd met eene, op een aan den punt geſlootene ſleufſonde gevoerde, ſtompe ſchaare verdeeld en de wond ook daarmede vergroot; tot het verdeelen der vlieſige plaatjens, die den breukzak overdekken, wierd een krom mesjen, het bovengemelde, of wel den vinger gebezigd; de Breukzak zelf wierd met eene plooij opgeheven en geopend, en in deeze kleine opening eene ſonde, op deeze zijne vleugelſonde, en voorts op deeze een mesjen ingebragt, om den Buikring te klieven en te verwijden.

PETIT (*d*), deszelfs tijdgenoot, was de uitvinder van een hem bijzonder eigen gevijld Breukmes (*bistouri à la lime*), waarbij door de Heer RICHTER gemeld word, dat uit vrees, bij het openen van den Zak, den darm te

(*c*) GARENGEOT, *Traité des Operations*, *Par.* 1720. *T. III.* — *Traité des Inſtruments*, *Planche* VII. *fig.* 1. *p.* 231. *& pag.* 235.

(*d*) PETIT, *Traité des Maladies Chirurgicales par Mr.* LESNE, *Paris* 1774. 8°. 3. *vol.*

kwetſen, PETIT, na ontblooting deszelven, alleen den Buikring verwijdde, en den Breukzak ongeopend met den darm binnen bragt; edoch dat PETIT dit niet zonder beding voorſtelde, en zelf, twintig jaaren voor zijnen dood, daarvan terug kwam, volgens LE BLANCS getuigenis.

DANIEL KOCH (*e*) maakte de huidſneede met een gewoon ſcalpel, verwijdde de wonde met een verborgen mes (*bistouri caché*), opende den Breukzak met eene ſchaar, verwijdde ook daarna de opening met het verborgen mes, op eene ſonde geleid, kliefde den Buikring met een krom mesjen op eene dergelijke ſonde ingebragt, terwijl het Net met naald en draad wierd gebonden.

LE DRAN (*f*) vondt een bijzonder Breukmes uit (*bistouri herniaire caché*) en gaf 'er eene afbeelding van. Bij eene verſche Breukbeklemming, vergenoegde hij zich met het verwijden van den Buikring, zonder den Breukzak te openen; had echter die beklemming eenige dagen geduurd, zo hield hij het openen

(*e*) DANIEL KOCH, *Diſſertat. de hernia crurali*, *Heidelberg* 1726. HALLERI *Diſſert. Chir. Tom.* III. *pag* 253.

(*f*) LE DRAN, *Obſervations de Chirurgie*, *Paris* 173.. 8°. *Tom.* II. *pag.* 26.

des laatstgenoemden zaks onvermijdelijk; was daarenboven de beknelling hoog en boven den Buikring, zo moest een krom *Bistouri* op den vinger diep ingebragt worden, om die inwendige omknelling te verdeelen. Het ontstoken en verstervend gedeelte Nets wierd afgebonden in het gezonde, en een duim breed beneden den band afgesneden.

CHESELDEN (*g*) word voor den uitvinder eener nieuwe wijze van opereeren gehouden, welke echter door SABATIER geoordeeld word reeds vroeger te zijn uitgevonden. CHESELDEN maakte, in een door hem beschreven geval, eene groote insnijding, om het gedarmte des te beter binnen te brengen. Het Net was op twee plaatsen vastgegroeid, en werd op twee plaatsen met eene dubbelde draad gebonden en daar beneden weggesneden. In de afbeelding, welke dit geval voorstelt, schijnt de insnijding zich boven den Breukzak uitteStrekken. Deeze omstandigheid, en zijne uitdrukking van aan het laagste gedeelte des onderbuiks eene insnijding gemaakt te hebben, hebben denkelijk naderhand HEISTER en anderen tot dwaaling

(*g*) CHESELDEN, *Anatomy of human Body*, *London* 1731. 8°. —— *Observations and elit of instruments*, *London* 1731.

ling verleid. CHESELDEN heeft voorts een bijzonder Breukſnijmes uitgedacht en afgebeeld.

S. SHARP (*h*) die de bijtmiddelen verwerpt, het terug brengen des ongeopenden Breukzaks misprijst en ondoenlijk acht, wanneer deeze deelen ſamengegroeid zijn, oordeelt dat in dat geval, tot het binnenbrengen, de ontmanning gevorderd word; SHARP geeft tot het Breukſnijden aan het Knopmesjen den voorrang.

SCULTETUS (*i*) heeft van de in zijn tijd bij de Breukſnijding gewoonlijke ontmanning eene korte beſchrijving gegeven.

FREYTAG (*k*) beſchrijft twee wijzen der kunstbewerking van zijn tijd. De *eerſte*, waarbij een Inciſiemes, holle ſonde en krom mesjen te pas kwamen, beſtondt voornamelijk in het inkerven van den Buikring. Bij de *tweede* manier, voornamelijk in zwang in Zwitſerland, werd de huidſnede met een Inciſiemes verricht, en de opening des Breukzaks en Buikrings

(*h*) SAMUEL SHARP, *Treatiſe of the Operations of Surgery*, *Lond.* 1740.

(*i*) SCULTETI *Armamentarium Chirurgicum*, *Amſtelod.* 1741. 8°. II. *vol.*

(*k*) FREYTAG, *Diſſert. Med. Chirurg.* 1741. *de Oſcheo-enterocele et bubonocele, Helvetiæ incolis frequentibus. Recus. in* HALLER *Diſſert. Chirurg. Tom.* III. *pag.* 65.

met een *Bistouri*; terwijl na het inbrengen des Darms, de Breukzak met een naald doorſtoken, en met een ſterken draad te ſamen getrokken wierd.

GUNZIUS (*l*) haalt in zijn werk, uit dat van VOGEL (*m*), de manier van Breukſnijden door den Berlijnſchen Wondarts SENFF, aan, waarbij na 't inbrengen, de uitgezakte Breukzak geopend of ongeopend moest toegebonden worden. Indien bij de Dijebreuk de *Arteria Epigastrica* mogt gekwetst of geheel doorgeſneden zijn, ſtelt GUNZ voor, uit fijne linnen draaden eene ſteekwiek (*bourdonnet*) te vervaardigen, om daar mede van den onderkant de *Art. Iliaca*, en naar boven de *Art. Epigastrica* tegen den band van POUPART aan te drukken en de bloeding te ſtillen.

MAUCHART (*n*) bediende zich van een regte *Bistouri* om de huid te klieven, in de Breukzak eene kleine opening te maaken, en voorts dezelve op eene ſleufſonde met een mes of ſchaare te verwijden en te verlengen; ge-

(*l*) GUNZ, *Libellus obſervationum Anatomico-Chirurgicarum de herniis*, *Lipſiæ* 1747. 4°.

(*m*) ZACH. VOGEL, *Abhandlung aller Arten von Brüchen*, *Leipſig* 1737. 8°.

(*n*) MAUCHART, *Diſſ. Chirurg. Tübing.* 1748. HALLER *Diſſert. Chirurg. Tom.* III. *pag.* 147.

bruikende mede eene kromme naald en draad, tot onderbinding van het hevig ontſtoken Net.

ARNAUD (*o*) ſcheidde het vastgegroeide gedarmte met een ſpatul of ontleedmesjen, en bedacht, voor de Dijbreuken, een haakjen, om daar mede den band van POUPART opteheffen, en de opening der uitzakking te verwijden, om bij de terugbrenging van 't gedarmte, niet door inſnijding de Bovenbuik- en Zaadvaten te kwetſen.

ALEXANDER MONRO (*p*), de oude, wil, dat men, bij eene verſche Breuk, en dunnen Zak, zonder dat dezelve aan het boveneinde ſamengetrokken is, en wanneer de Ingewanden gezond en niet te ſamengegroeid zijn met den Breukzak, deeze laatſte ongeopend binnen zal brengen Of het koudvuurig verſtorven Net gebonden en weggeſneden moet worden, laat MONRO onbeſlist.

De Schrijver der Franſche *Encyclopediè*, op het woord *Hernie* (*q*), wil mede met een regte

(*o*) ARNAUD, *Traité des hernies*, *Paris* 1749. 8°.

(*p*) ALEXANDER MONRO, *Edenburgiſche Medizinische Verſuche*, *fünften bandes*, 1 *theil*, *Altenburg* 1753.

(*q*) ENCYCLOPAEDIE, *tom.* VIII. 1765. *Paris fol. art.* Hernie.

Bistouri de bekleedſelen en het celwijze weefſel doorgeſneden op eene ſleuffonde verdeeld, en de Breukzak geopend hebben, of wel dat men met een haakjen (*herigne*) denzelven zak tot een plooi zal opheffen, en voorts, met eene regte of kromme geknopte ſchaare tot aan den Buikring openen. Met een bijzonder Breukſnijmes (*Bistouri herniaire*) door LA PEYRONIE verbeterd, en aldaar beſchreven en afgebeeld (*r*), of wel met een Knopmesjen, moesten de ſaamgegroeide deelen losgemaakt, en het Net met naald en draad worden gebonden.

LOUIS (*s*) bragt voorzichtig eene ſpitſe ſonde onder het Cellenweefſel en doorſneedt hetzelve daarop, vatte den Breukzak met een pincet in de hoogte, opende denzelven met een ſchuin gerichte *Bistouri*, en kliefde den Buikring met een Knopmesjen.

BERTRANDI (*t*) wilde de opgeknepene plooij

(*r*) Encyclopedie *Planche* III. *fig.* 15-16.

(*s*) LOUIS, *Memoir. de l'Academ. de Chirurg. Paris* 1768. *t.* IV.

(*t*) BERTRANDI, *Trattato delle Operatione di Chirurgica*, 8. *Tom.* I. *Nizza* 1763. 8. *überſetzt Wien* 1770.

der bekleedſelen geheel doorgekliefd hebben, zonder echter het daaronder uitpuilende gezwel te raaken. Zijne werktuigen waren eene vlakke en ſtomppuntige ſleufſonde en een *Bistouri*, om de wonde naar boven en onderen te verlengen. Bij het verwijden des Buikrings moest de ontbloote Darm of het Net met een ſtuk fijn en in warme Brandewijn en Water gedoopt linnen overdekt, en met de vlakke hand naar het heupbeen geſtuwd worden, of de wijsvinger der andere hand naar het bovenſte des Buikrings gericht en op denzelven een bolſnedig *Bistouri*, langs den nagel des vingers eenigzins ſchuins en ſcheef bovenwaarts of liever binnenwaarts, naar den witten lijn gekeerd, ingevoerd en daarmede de Buikring gekliefd worden, om de *Art. Epigastrica* niet te kwetſen.

BIENAISÉ (*u*) vond een eigen bijzonder verborgen *Bistouri* uit, het welk door PERRET is beſchreven en afgebeeld.

LE BLANC (*v*) bedacht, om voor te komen, dat de Heelmeester zich zelven niet kwetste,

(*u*) *l'Art de Coutelier par* PERRET, *Paris* 1771, *Partie* II. *Sect* 2. *pl.* 100. *fig.* 9.

(*v*) LE BLANC, *Precis d'Operations de Chirurgie*, *T.* II., *Paris* 1775.

tot klieving des Buikrings een bijzonder werktuig, niet ongelijk aan de verwijdende Goot (*Gorgoret dilatatoire*) van LE CAT, eindigende in eene punt als die eener Sonde, olijfvormig afgerond, het welk zodanig wierd ingebragt, dat de holstaande zijde naar den ontblooten Darm, en de bolle naar het bovenste des Buikrings was gekeerd, waarna de bladen van dat werktuig van elkanderen gebragt en daar door de Buikring verwijd wierd.

THEDEN (*w*) hieldt de klieving des Buikrings in sommige gevallen voor onontbeerlijk, verwierp de verborgene mesfen (*Bistouri cachés*) en bondt het Net niet.

ACREL (*x*) verdedigt hun, die den Buikring verwijden, zonder vooraf den Breukzak geopend te hebben; en raadt de binding van het Net aan.

POTT (*y*) ijvert tegen de binding van het Net; daar herhaalde ondervindingen hem hadden geleerd, dat die binding niet alleen geheel onnodig, maar oók zeer gevaarlijk is.

(*w*) THEDEN, *Neue Bemerkungen und Erfahrungen zur berichtigung der Wundartzten*, *Berlin* 1771. 8°.

(*x*) OLOF ACRELS, *Chirurg. Vorfalle und so weiter, aus dem Schwedischen übersetzt von* MOURRAY, 2 *b.* 1778. 8°.

(*y*) POTT, *Chirurgical Observat. Lond.* 1775.

BELL (z) verdeelde de bekleedſelen met een gewoon inciſiemes, voor wonden gebruiklijk, en deelde vóorzichtig daar mede den Breukzak en denzelven bedekkende vezelen, tot hij zeker was, denzelven geopend te hebben en hij 'er een ſtomppuntige *Sonde* konde inbrengen; op deze opende hij den Breukzak tot aan den Ring, en kliefde, als 't nodig was, ook deezen met een ſmal en ſtomppuntige *Bistouri*.

MOHRENHEIM (a) vondt een bijzonder Breukmes uit, niet ongelijk aan dat van RICHTER, behalven dat het in eene vierlijnigen langen priem of ſtekelswijze verlengſel uitliep. De Vleugelſonde hierbij behoorende gaf hij eene kromming, gelijk aan die van het mes, 't welk naaukeurig in de ſleuf dier Sonde paste.

CHOPART en DESSAULT (b) bevelen de Huidſnede met een regte *Bistouri* te doen, en de Wonde op eene *Sonde* te vergrooten;

(z) BELL, *A. System of Surgery*, *Edenburg* 1783. *überſetzet in* 5 *b. Leipſig* 8°. I. *T. p.* 245. *Kupferblatt* 4. *fig.* 7. *Kupferblatt* 2. *fig.* I.

(a) JOSEPH MOHRENHEIM, *beobachtungen verſchiedener Chirurgiſche Vorfallen*, I *b.* 1780.

(b) CHOPART *und* DESSAULT, *Anleitung zur Kenntniſs aller Chirurgiſchen Operationen*, *Francfurt und Leipſig* 1784. 3 *b. gr.* 8°.

den Breukzak met dat *Bistouri* te openen en die opening ook daar mede, of wel met eene ſtomppuntige ſchaare te verlengen. De verwijding des Buikrings of opligting van den band van POUPART moest met een daar onder gebragten ſtaalen hefboom, of bovengemeld LE BLANC's werktuig geſchieden, of de inſnijding derzelve met een regt of geknopt mesjen gemaakt worden. Indien de *Art. Epigastrica* gekwetst was, moest men eenen tang gebruiken, en daarvan het eene blad, van een daartoe bereid ſponsjen voorzien, binnen gebragt tegen den gekwetſten ſlagader druken, en het ander blad uitwendig op een aangelegt Compres aanvoegen, opdat deszelfs voorſte takken eene beſtendige drukking op de ſlagader maaken zoude.

CALLISEN (*c*) wil de huidplooij in eens doorgeſneden hebben, doch zo 'er ſpanning en ontſteeking bij is, eene kleine opening, en deeze op de holle Sonde te verlengen door eene ſnede, die zich verder dan het gezwel uitſtrekt. De lagen van het Celleweeffel worden met een tangjen en ontleedmesjen gedeeld, van den Breukzak afgezonderd, deeze laatſte

(*c*) CALLISEN, *Theoretiſche und Practiſche Wundartzeneykunst. Halle*, 1785.

op een Sonde geopend en verwijd, de Buikring met een krom Knopmesjen gekliefd, het ontſtoken Net gebonden of weggeſneden, het vernaauwd bovengedeelte der Breukzaks geſcarificeerd, en het celwijze weeffel met eene bolle ſchaare weggeſneden, om eene ſterke verettering te bekoomen.

RICHTER (*d*) maakt de Huidſnede met een gewoon *Bistouri*, verlengt die tot boven den Buikring en tot aan den bodem des Balzaks met eene ſchaare, die een ſmal en bijna Sondevormig blad heeft, of door middel van een *Bistouri* en Sleufzonde, die mede halfpuntig verlengd is. Het Celleweeffel des Breukzaks word met een fyne tangjen zo veel als mogelijk opgeheven en van den Zak afgezonderd; de Breukzak met dat tangjen opgenepen, en met de *Bistouri* geopend, en die opening met eene ſmalbladige en ſtomppuntige ſchaare verlengd, of, zo hij zeer dik is, met het mes doorgeſneden. Tot klieving des Buikrings bedient RICHTER zich van een gekromd ſcalpel met eene Sondenvormige punt voorzien. In plaats van LE BLANCS verwijdend

(*d*) A. G. RICHTERS, *Anfangsgründe der Wundartzeneykunst* 5 *b. Göttingen* 1798. gr. 8°. *Abhandlung von den Brüchen*, 1788, 8°. *Tafel* 5. *fig.* 1. *Abhandlung von den Brüchen*, *Hauptſtuk* 24.

werktuig, floeg RICHTER een ander Inſtrument voor, namelijk een, met eenen langen en ſterken, omgebogen greep voorzienen, gladden, korten, dunnen en twee lijnen breeden haak, welken men onder den bovenrand des Buikrings moest brengen.

ROUGEMONT (*e*) heeft, in zijne Aanmerkingen op de Franſche Vertaling van RICHTER's Werk over de Breuken, de volgende Inſtrumenten voorgeſteld: een gewoon *Bistouri* voor de Huitſnede, een Tangjen voor het celleweeffel en opnijping des Breukzaks, en eene Schaare tot opening van deezen: kromme en ſtompe Schaaren ſchijnen bij hem den voorrang, tot klieving des Buikrings te verdienen, boven een *Bistouri* en Sonde. DESSAULT's Sleuffonde, die bijna eens zo dik is als de gewoone, kan daarom ook niet dan met groote moeite binnengebragt worden, naar zijn oordeel.

HUNCZOWSKY (*f*) gebruikte mede voor de Huitſnede een gewoon Inciſiemes, behandelde den Breukzak ook daarmede en met eene Son-

(*e*) ROUGEMONT, *Traité des hernies de* A. G. RICHTER, *traduit de l'Allemand. Cologne An.* VII

(*f*) HUNCZOWSKY, *Anweiſung zu Chirurgiſchen Operationen, Wien* 1785. *zweite Auflage.*

de, en bondt de gekwetſte Slagaderen; was de Breuk klein en versch, zo wierden de gezond zijnde bevatte deelen te gelijk met den Zak binnen gebragt; was er vrees voor ongeſteldheid derzelve, zo wierd de Zak en, als 't nodig was, ook de Buikring, met een ſonde en eene kleine geknopte *Bistouri* van onderen geopend, en naar boven gekliefd; de gezonde ingewanden wierden binnen gebragt. Het verſtorven Net, en het geen van de Zak overtollig was en de heeling konde verhinderen, moesten met de Schaare worden weggenomen.

Bonn (*g*) ging bij eene beklemde, aangeborene Breuk, waarbij de uitgezakte darm aan den Zaadſtreng en den Bal was vastgegroeid, op eene bijſondere wijze te werk: hij bragt namelijk, nabij den Buikring, tusſchen den darm en den agterſten wand des Breukzaks en Zaadſtreng, eenen ſmallen linnen band, welken hij dagelijksch door den Heelmeester heen en weder en nederwaards liet bewegen, en de einden van dien band aan het laagſte gedeelte des Balzaks door eene kleefpleister bevestigen. De hierop volgende ettermaaking

(*g*) Bonn, *Briefwechſel zwiſchen* van Geuns *und* A. Bonn, 1785.

loste, na verloop van eenige dagen, de aangroeijing des darms, geheel op, tot aan den Bal, van welken de darm wierd afgeſcheiden, op dat die niet mede door veretterin; mogt aangedaan worden, waarna de Lijder genezen wierd.

SCHINDLER (*h*) bedacht een bijſonder Druktuig (*Compresſorium*) tegens de kwetſing der *Art. Epigastrica*, bij Dijebreuken, doch het welk niet is in gebruik gekomen. Het zelfde gebeurde met het *Compresſorium* van MENNEL, (*i*) Heelmeester te *Naumburg*, waaromtrent het mede bij de enkelde aankondiging bleef.

BERGER (*k*) beſchreef zijne breukſnijding aan eene kraamvrouw, en bediende zich voor de huittnede van een gewoon *Bistouri* en holle ſonde, kneep met een tangjen de lagen van het celwijs bedekſel des Brenkzaks op, die hij voorts met een mesjen, wiens ſnede bovenwaards gekeerd was, weg nam, tot hij aan de eene zijde in den Breukzak kwam, dien hij

(*h*) SCHINDLER, *Obſerv. de hernii. Wetzlar*, 1796 4°.

(*i*) WARN, *Med. Chirurgiſche Aufſatze*, 1791.

(*k*) LODERS *Journal*, 1 *band*, 2 *ſtuk*, 1797. *p.* 199.

door middel eener ſonde, den vinger en het mes verwijdde. Het knopmesjen van POTT diende tot klieving van den Lieschband. De vastgroeijingen der uitgezakte deelen wierden met eene ſtomppuntige ſchaare opgelost en geſcheiden.

ARNEMAN (*l*) maakte mede zijne huidſnede met een *Bistouri* en verlengde dezelve van den Buikring af, tot aan den bodem des Balzaks. Deeze bloedende wonde moest van tijd tot tijd met eene ſpons daarvan gezuiverd worden. De opening des Breukzaks moest zekerheidshalven aan den onderkant geſchieden, met een mesjen in de ſleuf eener ſonde zo ver ingevoerd, tot men er den vinger konde inbrengen. Indien de Buikring niet geheel open en vrij was, moest men de verwijding daarvan beproeven met een *Dilatatorium*; en als zulks niet doenlijk was, moest die ring ingeſneden worden. Ook deze ſnede moest op den vinger geſchieden, en wel mede tot meerder zekerheid binnenwaards naar den witten lijn en naar de richting der Schaamsbeens-vereeniging, terwijl het mes niet ſcherp- maar

(*l*) J. ARNEMAN, *Syſtem der Chirurg.*, *Göttingen* 1798. gr. 8°.

ſtomppuntig zijn moest. Bij Dijebreuken konde men den band van POUPART, door middel van ARNAUDS ſtompen haakjen, opligten.

In het Dagregister van LODER (*m*) leest men het voorſtel van eenen JONAS te *Montjouin*, bij *Aken*, om namelijk, bij beklemming door opgehoopte drekſtoffe, een *Troiscar*, eens zo dik dan den gewonen, door de huid des Balzaks en door den Breukzak, tot in den uitgezakten darm doorteſteeken, den naald uittehaalen en door de ingelasten pijp of *Canule* inſpuitingen te doen met bloed-laauw water of amandelölij, het welk eenen geruimen tijd moest voortgezet worden, en de verharde drek dus opgelost, voorzichtig uit den darm gedrukt, en konde het zijn, door een aan de *Canule* aangevoegde pijp of buijs uitgezogen worden, en daardoor de beklemming optehefſen. Een *Troiscar* en ſpuit waren hiertoe, volgends dien Schrijver, de eenige nodige werktuigen.

De Schrijver van het artijkel op het woord *Hernie*, in het beroemd werk, de *Encyclopedie*

(*m*) LODERS, *Journal fur die Chirurgie*, 4 *Bandet*, 1 *ſtuk*, *Jena* 1800.

Methodique, (*n*) vordert bij de breukſnijding: voor de huidſnede een regt *Bistouri*, en tot opening des Breukzaks mede een *Pincet*, eene ſtompe ſonde, en kleine ſpitſige fleuſſonde, en een regt of krom *Bistouri* om den Breukzak geheel te openen, en daar 't nodig was ook daarmede den Buikring met eene kleine inſnijding te klieven.

SABATIER (*o*) maakte de inſnijding der bekleedſelen met een gewoon *Bistouri*, 't welk hij vervolgens op eene puntige vleugelſonde invoerde, om die ſnede te verlengen, waarna de laagen van het celleweefſel door een ontleed-tangjen wierden opgeligt, en met een dergelijk mesjen doorgeſneden en geſcheiden, laatende de daarbij doorgeſnedene bloedvaten toebinden. De Breukzak geopend zijnde, wierd eene gefleufde, ſtompe en aan het einde geſlotene ſonde ingebragt, en die opening met eene ſtomppuntige Schaar verlengd. De Buikring werd op gelijke wijze met een gewoon of geknopt *Bistouri* op eene ſonde verwijd;

(*n*) *Encyclopedie Methodique Chirurg: Art.* HERNIE, *Paris* 1798. 4°.

(*o*) SABATIER, *Lehrbuch fur wundartze u. ſ. w. aus dem Franzöſiſchen von* W. H. BORGES, *Berlin* 1800. 3 *band. im erſten band von den bruchen.*

de ſcheiding van aangroeijingen der darmen, geſchiedde door een *Bistouri*, en het verſtorven Net werd weggeſneden. Bij Dijebreuken wierd de peeſige Lieschband van POUPART mede met een *Bistouri* ingeſneden.

MURSINNA (*p*) liet den Lijder op een tafel, met een matras gedekt, zodanig plaatſen, dat de Operateur tusſchen beide beenen ſtaan konde; hij maakte de huidſnede, en opende den Breukzak met een gewoon *Bistouri*; tot klieving des Buikrings integendeel gaf hij den voorrang aan het knopmesjen van LOUIS, en richtte die klieving naar de *Linea alba*, om de bovenbuiksſlagäder (*Arteria Epigastrica*) te vermijden.

Naar CAMPERS (*q*) voorſchrift, moet bij Lieschbreuken de huidſnede in eene richting geſchieden, die evenwijdig is aan den witten lijn, en tot in den bodem des Balzaks verlengd worden; naardien het openen van lijken leert, dat de zaadvaten eerst te ſamen opwaards klimmen, en daarna van elkander ſcheiden.

(*p*) MURSINNA, *Neue Chirurgiſche Wanneemungen*, *Berlin* 1800.

(*q*) PETRUS CAMPER, *Icones herniarum Francof. ad Moenum*, 1804.

De binding en wegſnijding des Breukzaks was tot de radicale geneezing der Breuken in het geheel niet nodig, gelijk de Ouden en SCHARP dit geſteld hebben, naardien daarbij de zaadvaten en het afvoerend vat (*Vas deferens*) doorgeſneden moesten worden, iets het welk niet beter is, dan eene geheele ontmanning.

Men moet indedaad verbaasd ſtaan over de groote meenigte van Werktuigen, die tot de Breukſnijding zijn uitgevonden! Behalven het gloeijend ijzer en de bijt- en brandmiddelen, welke buiten gebruik geraakt zijn, leveren de verzamelingen van Heelkunſtige Werktuigen eene groote verſcheidenheid op van regte, kromme, verborgene, ſcherppuntige of geknopte, gewelfde, holle of bolle Breukſnij-meſſen op, van welke ſommige tot de huidſnede en doorſnijding der algemeene bekleedſelen, andere tot het openen van den Breukzak, nog andere tot verwijding of klieving des Buikrings, of van den Lieschband van POUPART, en tot ſcheiding der binnen de Breukzak aangegroeide deelen moesten dienen, en welke langs enkelde af-

gepunte, of op regte of gebogene gegroefde Vleugelſonden ingebragt wierden. Even zo verſchillende was de gedaante der Schaaren tot de huidſnede, of opening van Breukzak of Buikring en Lieschband gebezigd. Daarenboven wierden verſcheiden ſoorten van Haakjens, tot affondering van het Celleweeffel, en Drukwerktuigen tot ſtilling van bloedvlieten uitgevonden; zo dat de Heelmeester daardoor in verlegenheid wierd gebragt, om in een voorkomend geval, het meest geſchikte werktuig te kiezen; terwijl men bij het overzien deezer groote meenigte van Werktuigen, met recht vermoedt, dat dezelve hunnen oorſprong meer aan de verbeeldingskracht des Kunſtenaars, dan aan een rijp overleg verſchuldigd zijn.

* * *

EERSTE VRAAGSTUK.

Tweede Lid.

Na deeze geſchiedkundige beſchouwing, volgt met recht te onderzoeken, „ welke onder de „ meenigvuldige voorgeſlaagene wijzen van „ Kunstbewerking bij de Liesch- en Dijebreu- „ ken de eenvoudigſte, zekerſte en dus na- „ volgingwaardigſte verdienen gehouden te „ worden?”

Hierbij valt vooraf aantemerken, dat, daar de wijzen van Breukſnijding niet minder dan de Werktuigen daartoe verſchilden; beroemde Mannen daaromtrent wel eens menschlijke zwakheid betoonden, van in bijſondere gevallen van hunne eenmaal aangenomene Methode aftegaan, dezelve te verbeteren, en die verandering met verbeterde of nieuw uitgevondene werktuigen te verrichten, en zonder genoegſaam onderzoek, aan hunne tijdgenooten aanteprijzen. De geoeffende Heelkunſtenaar laat zich echter daardoor niet verleiden, maar de verdienſten zijner voorgangeren, en tijdgenooten eerbiedigende, kiest hij voor zich de een-

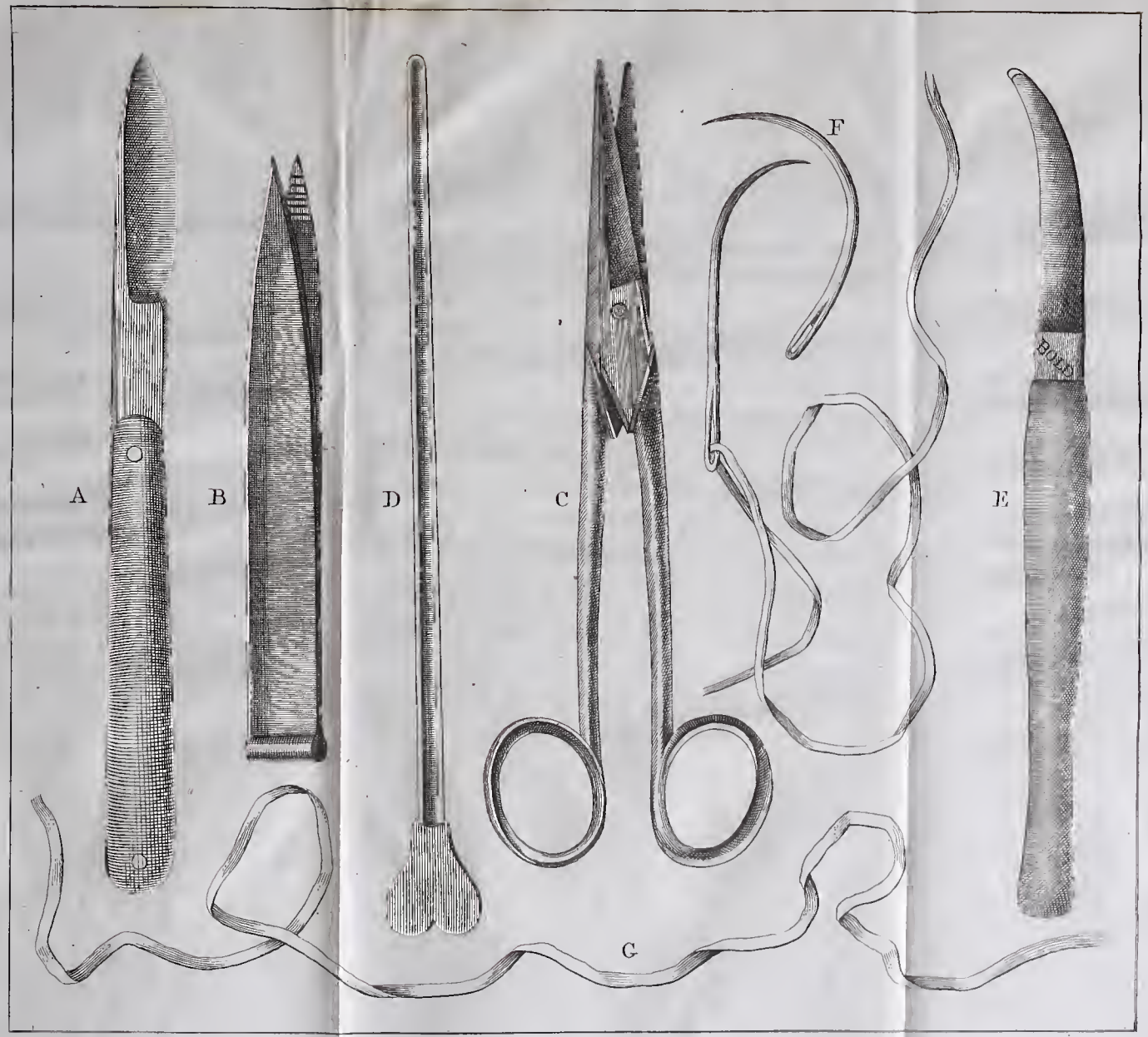
A
B
D
C
F
E
G
BURD

voudigſte wijze van kunstbewerking, en bedient zich daarbij van zodanige werktuigen, welke hij door genoegzame ondervinding geleerd heeft de meest voldoende te zijn.

Op deezen grond is het, dat ik mij bediene van de volgende Werktuigen en verderen Toeſtel tot de kunstbewerking, beſtaande namelijk in:

1) Een bolſnedig (*convex*) Mes. (*Afb.* A.)
2.) Een ſtaal, ſcherp vattend Ontleedtangjen of *Pincet* (*Afb.* B.)
3) Eene regte, met ſmalle bladen en ſtompe punten voorziene Schaar (*Afb.* C.)
4.) Eene bekwaame zilveren holle Sonde (*Afb.* D.)
5.) Een ſmal, eenigermate krom, en aan deszelfs punt met een knopjen voorzien, ſtevig Mesjen (*Afb.* E.)
6.) Twee Naalden met gewaschte dubbelde draaden, van welke Naalden de eene regt en plat, de andere meerder gekromd zijn moet (*Afb.* F): om dezelve, daar zij te paſſe komen, bij de hand te hebben.
7.) Een vierdraadig en gewascht Bandjen, om daarmede het bedorven gedeelte van het Net aftebinden.

Benevens de volgende Toeſtel van Verbandſtukken:

1.) Een losſe te ſamen gewoelde Plukſelbal, in een ſtuk fijn linnen gewikkeld, welke tegen de verwijde opening aangebragt word.
2.) Een andere genoegſame hoeveelheid van Plukſeldraaden, tot opvulling der wonde.
3.) Langwerpige Compreſſen en een T verband.

De Breukmeester moet daarteboven twee Helpers hebben, waarvan de een met de wijze van bewerking des Kunſtenaars bekend is, en hem daar het nodig is, hulp biedt; de tweede moet de nodige Werktuigen en Verbandſtukken aanreiken.

Eindelijk moet er ook koud water en eenige fijne zagte Sponſen bij de hand zijn, om het bloed der wonde der bekleedſelen weg te neemen. Aan de zijde der Breuk worden de haairen der ſchaamte weggeſchoren, terwijl de Lijder op eene voor hem zelven zo wel, als voor den kunstbewerker geſchikte wijze en houding geplaatst word; namelijk op een dwarsch Rustbed, het hoofd met kusſens onderſteund, met de billen op een ondergeſchoven matraspeuluw verheven, terwijl de van

hetzelve bed afhangende beenen ondersteund worden, zo dat de Heelmeester, die de Breuksnijding doen zal, tusschen beide dezelve eene bekwaame standplaats vinde.

Na deeze voorafgaande gereedmaaking en voorbereidingen gaat de Kunstbewerker tot de Breuksnijding over, naar de drie te voren onderscheidene tijdstippen derzelve.

Eerste tijdstip:

Doorsnijding der algemeene Bekleedselen:

Aangaande de verscheidenheid dezer Huidsnede verdienen opmerking de verschillende lengte en richting derzelve, te voren voorgedragen, dikwerf te klein gemaakt, en die alsdan en daarna verlenging vorderde, welke verlenging naar boven of onderen, door CHOPART, CALLISEN en SABATIER, met een *Bistouri*, door RICHTER met eene Schaar op eene sleuffonde ingebragt, te verrichten voorgesteld word.

Tot eene grondregel bij deeze huidsnede behoort, dat in eene kleine Breuk de huid boven dezelve tot eene dwarsche plooij wor-

de opgeneepen, en deeze doorgeſneden worde, zonder den Breukzak te kwetſen. Bij eene groote uitgeſpanne Breuk, waarbij geen huidplooij kan gemaakt worden, moet de huid op het gezwel met duim en vinger der linkerhand geſpannen worden, het mes tusſchen dezelve geplaatst, en de inſnijding een halven duim breed boven de beknelde plaats begonnen, en daarna de huid tot in het celleweefſel doorgeſneden, en die ſnede tot een halven duim beneden den Breuk verlengt worden.

De richting der huidſnede moet bij Lieschbreuken ſchuinsch, bij Dijebreuken regt zijn.

Pijn en bloeding zijn bij de huidſnede gewoone toevallen, de pijn is evenredig aan de gevoeligheid des Lijders en verminderd welhaast, de bloeding is meestal gering en word door een helper met eene ſpons met koud water ligtelijk geſtuit: en indien eene aanzienlijker tak der Buikſlagader van HALLER (*Arteria abdominalis* HALLERI) gekwe'st zijn mogt, moet dezelve door een helper gedrukt en door zagte wrijving tot ſamentrekking genoopt worden.

Na affcheiding der doorgeſnedenen uitwendige bekleedſelen, moet de daaronder gelegen

Breukzak aan den voorkant en de zijden ontbloot worden, waartoe ik, in plaatse der te voren aangehaalde Sleuffonde van HUNCZOWSKY, het *Pincet* van GARENGEOT, de *Herigne* van DIONIS, het werktuig van PURMANN, en het *Dechausfoir* van eenige Franfche Heelmeesters, den voorrang geef aan mijn *Pincet* (B) en Bolfnedig mesjen (A), waarvan ik mij voor de huidfnede bedien, en het behoedzaam gebruik, om den Breukzak niet te kwetfen, den grondregel daarbij uitmaakt.

Tweede tijdftip.

Het openen des Breukzaks.

De verfcheidenheid der handgreepen daartoe te voren opgeteld, waren de volgende: — de Ouden bonden den Breukzak na het binnen brengen der bevatte deelen, zonder 't openen deszelven; GARENGEOT en PETIT raadden aan, den Breukzak ongeopend, met of zonder de bevatte deelen, in de Buikholte terug te brengen; MACHART, HEISTER, SHARP, LE DRAN, BELL, LE BLANC en MONRO ondervonden de noodzakelijkheid om den Breukzak te

openen, ten einde den ſtaat der daar binnen bevatte deelen te onderzoeken, welke opening ſedert tot eenen algemeenen regel is aangenoomen.

Is de Breukzak nu van alle deszelfs overdekkende vliezige bekleedſelen ontbloot, zo moet dezelve aan het laagſte gedeelte geopend worden, waartoe dezelve voorzichtig tusſchen duim en vinger van de bevatte deelen tot eene kleine plooij opgeligt word; of, zo zulks door de ſpanning of aangroeijing niet doenlijk zij, alsdan aan het laagſte gedeelte eene kleine inſnijding gemaakt worden.

Onder de meenigvuldige Inſtrumenten daartoe te voren opgegeven, verdient wederom den voorrang het Mes (A), *Pincet* (B) en Schaar (C), wanneer aan de uitgekozene geſchikte plaats, met dit *Pincet*, de vliezige Zak opgeligt, met het mesjen geopend, en na het inbrengen van het eene blad der Schaar, de Breukzak een weinig meerder gekliefd wordt, waarbij aan het mes zulk eene rigting moet gegeven worden, dat de eene platte zijde naar den zak, de andere naar den Operateur toegekeerd zij. Deeze opening met de ſchaare

zo ver vergroot zijnde, dat er eene vinger kan ingebragt worden, diene deeze om met de daarop verder ingevoerde Schaare den Zak verder boven en benedenwaarts te klieven, ten einde de bevatte deelen te ontblooten.

Het uitvloeijen van eene meerdere of mindere hoeveelheid van gekleurd vocht, is hierbij het bewijs dat de Breukzak door het mes is geopend.

De meerdere *dikte* des Breukzaks biedt bij deeze opening tegenſtand, die echter ligt overwonnen word, maar behoedzaamheden vordert: de ter klieving ingebragte Schaar ontmoet meerder tegenſtand, wanneer de bevatte deelen met den Zak zijn vereenigd. Is deeze vereeniging alleen eene ſamenkleeving door ſtrembare weij (*lympha*) zo kan men die met den vinger ſcheiden; is die ſamenhang vaster, zo kan dit door het meergemeld eenvoudig mes of ſtomppuntige ſchaare geſchieden; in verouderde en daardoor vastgegroeide Breuken, na het openen des dikken Breukzaks, word zulks bedrieglijk door het niet uitvloeijen van het gewoone vocht, en de minſte kwetſing des darms geeft drekloozing, ter meerdere overtuiging der vastgroeijing.

Indien de Breukmeester, na zulk een opening des Breukzaks, zijnen vinger tot aan den buikring of lieschband van POUPART kan opvoeren, zo beproeve hij door eene zagte handgreep (*taxis*) tot wederinbrenging der deelen, het welk bij eene kleine Breuk, in welke de darm flechts ééne plooi of lits maakt, gemakkelijk geschiedt. Bij groote Breuken integendeel, is het verwijden dezer openingen ten allen tijde en zonder eenig beding noodzakelijk.

Het strekke hierbij ter waarschouwing voor elk Operateur, nimmer bij dit wederinbrengen van Breuken die negen of tien dagen beklemd waren, geweld te oeffenen, naardien de ondervinding geleerd heeft, dat, offchoon die inbrenging geschied was, de beklemming des rings de rokken van den darm zodanig ontstoken had, en door verettering verdund, onder die behandeling deed berften, en met een brandend gevoel voor den lijder de drek in de buikholte deed uitstorten, waarna de dood volgde.

Tweemaal zag ik zulk een doodlijk gevolg eener schijnbaar gelukkige kunstbewerking: — Het eerste geval was dat van een jong, sterk en volbloedig man, oud 22 jaaren, bij welken de terugbrenging eener darmbreuk,

op den 5den dag der beklemming, zonder eenig geweld geſchied was; bij het openen van wiens lijk, men de buikholte gevuld vondt met vloeibaaren drek, en eene verſcheuring des darms aan de plaats, die bekneld geweest was. — Het tweede geval was dat eener vrouw van 62 jaaren, waarbij, terſtond na het wederinbrengen eener kleine plooi van eene dijebreuk, dewelke 10 dagen beklemd geweest was, de lijderes eene hitte in den onderbuik gevoelde, en zij 14 uuren na de inbrenging ſtierf. Na den dood vond men binnen den buik uitſtorting van drek, en eene kleine ſcheur in het beklemd geweest zijude gedeelte des darms.

Op den 1. Januarij 1804. verrichte ik de Breukſnijding eener regter dijebreuk, aan eene vrouw, waarbij ik op den elfden dag der beklemming geroepen was, en vond in den geöpenden breukzak een gedeelte uitgezakt en aan den band van POUPART vastgegroeid Net, en dit opgeligt hebbende, een bekneld darmgedeelte. Na het klieven van dien band, ging de darm zonder eenige moeite naar binnen, doch op het zelfde oogenblik klaagde de lijders over een inwendig brandend gevoel, en veel vloeibaare drek ſtorte zich naar buiten uit, door de vergroote opening onder gemelden lieschband. De lijderes

ſtierf 12 uuren na de operatie, waarna men in de buiksholte veel uitgeſtorten drek vondt, en eene opening aan het beklemd gedeelte des darms, onder het inbrengen, aldaar open geborſten.

Gelukt het derhalven den Breukmeester met de uitgezakte deelen door eene voorzichtig aangewendde Taxis binnen te brengen, zo moet hij, om alle kwaade gevolgen voortekomen, geen meerder geweld aanwenden, maar zonder verzuim overgaan tot het laatſte tijdperk der kunstbewerking, de klieving en verwijding des buikrings of van den liesch-band.

Derde tijdſtip:

De verwijding van den Ring, of Band.

Deze is niet alleen meestal noodzakelijk, maar maakt tevens den gewigtigſten en gevaarlijkſten handgreep bij de Breukſnijding uit.

Ten einde alle gevaaren hierbij te vermijden, hebben eenige Heelkundigen met LE BLANC geöordeeld aan geene ſnijdende, maar in derzelver plaatſe alleen rekkende en dus

verwijdende werktuigen, den voorrang te moeten geven. Daar men echter vervolgens waarnam, dat na de genezing van dus behandelde en geredde breukbeknellingen, eene door die rekking veroorzaakte zwakte deezer deelen, die geene eigenlijke ſamentrekkende kracht bezitten, naliet; hetwelk tot nieuwe uitzakkingen aanleiding moest geven; ging men, ondanks alle gevaaren, weder tot het gebruik der ſnijdende werktuigen over.

Hoezeer ook in de eerste afdeeling dezer Verhandeling de meenigerlij Werktuigen tot gemelde klieving des Buikrings en Lieschband, door de beroemdſte Heelkundigen voorgeſteld, zijn opgeteld, oordeel ik echter een klein getal daartoe geſchikt. Eene holle Sonde (Fig. D) en het ſtevig geknopt Mesjen (E), zijn de eenige werktuigen, van welke ik mij hiertoe bediene.

Daar het niet onverſchillig is, aan welke *plaats* en in welke *richting* de verwijding der gemelde openingen geſchiede; en men verſchillende gedachten der beroemdſte mannen,

in hunne Heelkundige Leerboeken aantreft, (r) waardoor een eerstbeginnend Breukmeester in de onzekerheid gebragt word, welk voorschrift is te volgen, is het volgende mijne gewone wijze, namelijk: dat ik bij de menigvuldige operatien door mij verricht, en zo wel bij de Dije- als Lieschbreuken, mijne insnijding altoos binnen en bovenwaards bestuurde in eene richting naar den witten lijn, en dus bij den Lieschbreuk alleen den binnensten peesbundel des buikrings, bij de Dijebreuk den lieschband van POUPART zelven kliefde, en daardoor alle gevaarlijke gevolgen ben voorgekomen.

Tot dit oogmerk moet de kunstbewerker met zijne voorste en middelste vinger, de beklemde deelen buitenwaards en in de hoogte opligten, waardoor men aan de binnen en

(r) AMBROSIUS BERTRANDI, *Abhandlung der Chirurgischen Operation*, I *theil*, *seite* 28. CHOPART *et* DESAULT, 2*te band*, *seite* 355. *Anleitung zur kentnisf aller Chirurgischen Krankheiten.* CALLISEN, 2de band, *seite* 360. *Einleitungs sätze* &c. HUNCZOSWKY, *Operationslehre*, pag. 224. RICHTERS, *Anfangsgrunde seite* 392. SABATIER *Lehrbuch fur practische Wundartzte*, I b. p. 74. MURSINNA *Med. Chirurg. beobachtungen*, *seite* 392.

onderkant eene kleine ruimte gewaar word, welke zelden met de uitgezakte deelen gevuld is; de holle ſonde kan aldaar het gemaklijkſte ingeſchoven worden; wanneer dit gelukt, en heeft de Operateur de ſonde op dien weg tusſchen den darm en de vernaauwde opening ingebragt, zo zal hij ligtelijk ſlagen, aan dezelve die richting te geven, dat hare ſleuf naar den witten lijn gekeerd zij; waarna hij zijnen voorſten en middenſten vinger tot aan den buikring of lieschband voorwaards, daaraan nader brengt, met de tusſchen beide vingertoppen paſende ſonde; door welke ſamenvoeging, de uitgezakte ingewanden van de ſonde verwijderd en voor kwetſingen beveiligd worden. De aldus bepaalde ſonde word door den eersten helper vast gehouden, terwijl de Breukmeester het geknopt mesjen in de ſleuf der ſonde plaatst, en daarmede op voorgemelde wijze, den binnenſten peeskoord van den buikring of den lieschband doorſnijdt.

De *diepte* dezer doorſnede, waardoor die beknellende openingen verwijd moeten worden, hangt af van het verſchil der omſtandigheden. Bij kleine, verſche en inbrengbaare Breuken, kan men door eene vlakke inſnijding van drie

of vier lijnen lengte, een voldoende ruimte verkrijgen, om de uitgezakte deelen weder binnen te brengen; ook wanneer dezelve eenen grooteren klomp uitmaken; ja zelfs wanneer die ingewanden aan den buikring of lieschband zijn vastgegroeid; ook in die gevallen is eene zodanige kleine insnijding in den beginne groot genoeg, en kan de Operateur altoos met zijn vinger, op welken hij zijn knopmesjen inbrengt, die insnijding verlengen, naar mate der hoeveelheid van uitgezakt gedarmte, of, ter verkrijging eener nodige ruimte, om de aangegroeide darm of Net los te maken: zeer diepe insnijdingen zijn hierbij zelden nodig, maar veelmeer gevaarlijk en nadeelig, naardien door eene diepere insnijding zeer ligt de Buik-slagader gekwetst kan worden, of door te ruime verwijding der openingen eene grootere of geheele klomp ingewanden, met een onweerstaanbaar geweld naar buiten dringen. (s)

De *toevallen*, die in beide gevallen van Liesch- of Dijebreuken voor den lijder gevaarlijk worden kunnen, zijn:

(s) MURSINNA *Neue Med. Chirurg. beobachtungen, seite* 415.

1.) De kwetsing der bovenbuiks-slagader.
2.) De kwetsing van het gedarmte.

De reden, waarom men dit gewigtigst gedeelte der Breuksnijding zo verschillend beschreven vindt, is ongetwijfeld gelegen in de zorg en schroom deze buiksslagader te kwetsen. Aan welk eene plaats en in welk eene richting, ingevolge mijner veele en gelukkige ondervinding, de insnijding van de buikring of lieschband, moeten worden verricht, ter vermijding der buikslagader, heb ik reeds gemeld, maar nog zekerer kan naar mijne wijze, dezelve slagader vermijd worden in gevallen, waarin dezelve niet door natuurspeling onmiddelijk langs den rand des buikrings of lieschband loopt. Zo dra de Breukmeester nodig heeft de gemaakte kleinere insnijding te verlengen, kan hij vooraf met een vingertop de klopping der slagader ontdekken; indien echter dezelve onverhoopt mogt gekwestt zijn, moet de Heelmeester toevlugt nemen tot de door den beroemde RICHTER voorgestelde (*t*) bloedstelpende middelen, onder welke, naar mijn oordeel, de met koud water, of ander saamentrekkend vocht, doordrongen en daarna uitgedrukte sponskegels, in fijn linnen

(*t*) RICHTER *Anfangsgrunde des Chirurg.* 5 band, § 376. pag. 309.

gewikkeld, tot toedrukking van het vat, zo dezelve mogelijk is, de voordeeligste zijn, of wel het gebruik van eene kromme naald en draad tot onderbinding van het vat.

De kwetsing des Darms kan bij de doorsnijding van den buikring of lieschband ligtelijk vermijd worden, wanneer men volgens den hier boven gemelden handgreep, den darm, met de saamgevoegde vingertoppen, van de daar tusschen ingebragte sonde verwijderd.

Indien, ondanks deeze voorzorg, de darm geknelt mogt worden, zo kan of de buitenste rok derzelve beledigd, of de snede tot binnen het darmkanaal doorgedrongen zijn. Eene oppervlakkige uitwendige belediging des darms, is van geen belang te rekenen, en belet den Heelmeester niet denzelven zonder schroom binnen de buikholte te brengen.

Eene toevallige ondervinding overtuigde mij daarvan bij de volgende waarneeming. — Bij de kunstbewerking aan eene beklemde linker Dijebreuk eener vrouwe, wierd het beknelde en zeer sterk uitgezet gedeelte des darms, ter lengte van een duim, in deszelfs uitwendige rok beschadigd. Daar ik dit terstond bemerkte, bedekte ik de beledigde plaats met den vinger, gedeeltelijk om dezelve voor de omstaande Genees- en Heelmeesters te verber-

gen, gedeeltelijk om het verder van een wijken der randen dezer kwetsing te beletten, en bragt, na het klieven van den lieschband, den darm naar binnen, en, zonder eenig kwaad gevolg; waarna de Lijderes genas, en zich ook thans nog welvarende bevindt.

Gaat daarentegen de kwetsing tot binnen de darmbuis door, hetwelk men aan het ontlasten des dreks door de wond erkent, zo moet den Operateur den darm zagtelijk naar zich haalen, ten einde de beledigde plaats te ontdekken, en naar de groote der wonde, de lippen derzelve met eene doorgetrokkene naad (*sutura transgressiva*) of door eene lutshechting (*sutura ansata*) vereenigen, en den darm daarna binnen de buiksholte terug schuiven, en de door den buikring, of onder den lieschband naar buiten uithangende draaden, nabij die zelfde openingen met eene kleefpleister bevestigd worden, tot dat dezelve zich afscheiden.

Er kunnen echter gevallen plaats hebben, in welke de Operateur van de gewoone wijze van kunstbewerking, en klieving van den buikring of lieschband moet afwijken, namelijk wanneer men, na het openen van den Breukzak,

hindernisfen daaromtrent ontmoet. Hiertoe behoort, dat de uitgezakte deelen aan den hals des Breukzaks inwendig zijn vastgegroeid, zo dat het niet mogelijk word eene fonde tusfchen dezelve intebrengen ter verwijding dier opening, en men zich dus genoodzaakt ziet van de gewoone wijze aftewijken. Het komt er alsdan alleenlijk op aan, de beknelling des darms door den ring of lieschband weg te nemen.

Men beproeve alsdan de fonde tusfchen den Breukzak en den ring of band in te brengen, en verwijde daar op de gemelde openingen, waarna men den wijsvinger door dezelve heen brengt, en de aanhechtingen van den zak aan dezelve verdeeld, of met het op den vinger ingebragt knopmesjen van een fcheidt, waardoor de drukking en knelling op de binnen den breukzak en aan den hals des zaks vastgegroeide deelen, word opgeheven, of deeze, wanneer die aangroeijing gering en onbefchadigd is, binnen den buik worden teruggebragt.

Het gelukkig gevolg eener zodanige kleine beklemde, en met den hals des Breukzaks faamgegroeide, en weder ingebragte Dijebreuk blijkt uit de volgende waarneming.

De vrouw eens fchoenmakers, oud 39 jaaren, had eene beklemde Dijebreuk aan de regter zijde; met toevallen daarvan, federt

twaalf uuren, weshalven ik hoopte deze kleine en harde veerkrachtige zwelling, onder de band van POUPART door de *Taxis* te zullen kunnen terug brengen. De hevige pijnen en krampachtige ſamentrekkingen, omtrent den navel, waarover de Lijderes gedurende de pogingen tot inbrenging klaagde, deeden daar van afzien, en liever met de gepaste hulpmiddelen de gemelde kramppijnen beſtrijden; doch al het uit- en inwendige toegediende was zonder vrucht; pappen, klijsteeren en halve baden bragten de Lijderesſe geene verligting aan, en de nog eens beproefde *Taxis* was vruchteloos, zo dat de operatie alleen overbleef, en door mij, in tegenwoordigheid van veele Genees- en Heelmeesters, op den 3. Julij, 1802, zijnde de derde dag na de beklemming, wierd ondernomen.

De huidſnede, de affcheiding des Breukzaks, der omringende deelen, en het openen deszelven geſchiedde na de bovengemelde eenvoudige wijze; het binnen deezen kleinen zak bevatte vocht was etterachtig en ſtinkend, en na het openen des zaks kwamen drie onderſcheidene darmplooijen te voorſchijn, die alle blaauwachtig rood, met den hals des Breukzaks ſaamgegroeid en in de opening des lieschbands beklemd waren.

Daar de al te ſterke vastgroeijing des darms, aan de hals des Breukzaks niet toeliet, op de gewone wijze eene ſonde tusſchen deze beide aan den binnen en onderkant der beklemde darmplooijen in te brengen, beproefde ik eene ſonde tusſchen den Breukzak en den lieschband inteſchuiven, hetwelk ſpoedig gelukte; waarna ik met een ſmal knopmesjen dien band kliefde, met eene inſnijding, die binnen en bovenwaards naar den witten lijn gericht was, en zo wijd, dat de wijsvinger gedeeltelijk met dezelve alleen, gedeeltelijk met het daarover ingebragte mesjen, de aanhechtingen rondom los gemaakt, en de kleine darmplooijen ontwikkeld, binnen den buik terug gebragt wierden. Het braaken, hikken en de kramppijnen omtrent den navel, hielden terſtond na de kunstbewerking op, doch er volgden nog geene ſtoelgangen. De naar het voorſchrift van MURSINNA (*u*) toegediende, gewoone ſlijmige en olijagtige middelen, inſonderheid ook de *Oleum Ricini* (*v*) met het pijnſtillend vocht van SYDENHAM (*laudanum liquidum*) waren zonder uitwerking; het onderlijf wierd door

(*u*) MURSINNA *Neue Med. Chirurg beobachtungen, ſeite* 295

(*v*) — ——— *Journal*, 1 band, 2 ſtuk, *ſeite* 59.

zwelling meerder opgezet, geſpannen en pijnlijker, de klijsteeren gingen zonder drekſtof af, en deze toeſtand duurde tot aan den 5en. Julij, wanneer de Lijderes lugtiger gevonden wierd, de buik weeker, minder pijnlijk en ſlapper.

Deeze verligting hieldt ik eerst voor een gevolg van buiks-ontlastingen, edoch het geheel met een ſtinkend vocht doordrongen verband, welk vocht in groote hoeveelheid door den lieschwond uitvloeide, liet geen twijffel over van eene doorbraak der binnen den buik terug gebragte darmplooijen en der ontlasting van de ontbondene drekſtoffe. Den 15en. Julij, het verband afgenomen zijnde, kwam er een ſtuk van een afgeſcheiden vlies door de wond naar buiten, het welk voor een verſtorven gedeelte des darms wierd gehouden. Na deze affcheiding volgde een merkbaare vermindering der toevallen, de ſtoelgangen door den gewoonen weg vermeerderden, de wond etterde naar wensch, en naar mate deeze dagelijksch kleiner wierd, verminderde ook de drekloozing door dezelve; op het gebruik van verſterkende middelen, en eene voedende eetregel, wierd de Lijderes dagelijks beter, nam toe in krachten, terwijl de wond zich ſloot, en de ſtoelgangen natuurlijk bleven.

Op den 30 Augustus 1802, was de wond met een lidteken gedekt, en ik verliet de Lijderes, die zich ſedert welvarende bevindt.

Vindt de Breukmeester echter, na het openen des Breukzaks, een grooter of kleiner darmkanaal, door *heet vuur* aangedaan, zo moet de verwijding des rings niet ondernomen, maar de afſcheiding aan de natuurlijke kracht overgelaten worden, dewelke die afſcheiding, door de knelling des rings of des lieschbands bewerkt, en ſtaande de ontſteking, de nog levende darmwonde, door de uitwaſemende ſtrembare wei, in derzelver geheelen omtrek met dien ring of band vereenigd, en eenen kunſtigen Aars ter ontlasting der drekſtoffe vormt. Elke poging in zulk een geval, ter verwijding van den ring of lieschband is onberedeneerd, naardien de uitſtorting des dreks in de buikholte dodelijk word en daarentegen de natuur, ook zonder een kunsttuig, ſomwijlen eene volkomene hereeniging der deelen en genezing daarſtelt.

Na de klieving van den buikring of lieschband van POUPART, en vóór het weder inbren-

brengen der uitgezakte deelen, moet de Breukmeester den ſtaat derzelve naauwkeurig onderzoeken, en vooral het uitgeſchoten Net behoedzaam ontplooien, ten einde zich daardoor te overtuigen, dat niet eene kleine lits of grooter ſtuk darms, tusſchen de gemelde Netplooien geklemd zij De Breukmeester zal zodanige toevallige omſlingeringen van het Net, zonder veel moeite, met zijn vinger of kompuntige Schaar kunnen los maaken, en na deeze ontwikkeling in ſtaat zijn, zo wel het Net, als den darm naar binnen te ſchuiven. Wanneer een darm uitgeſchoten is, trekt de Heelmeester denzelven door de verwijdde opening voorzichtig iets meerder naar buiten, om dat gedeelte, het welk bij de beklemming binnen den Buikring of onder den Lieschband gelegen mogt zijn, voor het oog kenbaar te doen worden, en zich tevens van de vrije ligging des darms te overtuigen.

Door dit voorzichtig naar buiten halen verkrijgt ook de, binnen het beklemd gedeelte darms opgehoudene lucht, of opgehoopte drek meerder ruimte, en bevordert derzelver terugſchuiving, waardoor de ſchadelijke werking der buitenlucht op dezelve voorgekomen word.

Om deezen handgreep te beſpoedigen, laat de Heelmeester den voet des Lijders wat op-

ligten, en poogt het aan de verwijde opening naastgelegen gedeelte darms, met eene zagte drukking zijner vingeren, binnen te brengen; en houdt met deze handgreep zo lang aan, tot al het uitgezakte voor zijn oog naar binnen gekeerd is, en hij daarop zijnen wijsvinger, door de opening heen, binnen de buikholte vrijelijk kan inbrengen. Op gelijke wijze wordt ook eene enkelde Netbreuk ingebragt, en wanneer beide de Ingewanden zijn uitgeſchoten, zo moet eerst de Darm, en daarna het ontplooide Net weder binnen gebragt worden.

Niet altoos echter, mogen uitgezakte Darm en Net op die wijze worden ingebragt. Er zijn gevallen, die zulks verbieden, namelijk: behalven onopgeloste ſamengroeijingen, inſonderheid de verſterving der beklemde Darm- en Netſtukken. Eene zwarte, donkerblaauwe kleur, die men, na het openen des Breukzaks, aan de daar binnen bevatte ingewanden waarneemt, is nog geen zeker teken van merkelijke verſterving, maar veelmeer een kenmerk van ophooping van bloed in de vaten derzelve, deels door de omknelling, deels door de vruchteloos herhaalde *Taxis*, in meerderen

of minderen graad verwekt, en welke, na de klieving der opening, het ophouden der beknelling en terugbrenging, door de natuurlijke warmte, binnen de buiksholte gekoesterd, geene kwaade gevolgen heeft. — Is daarentegen het uitgezakte deel donker blaauw en zwart op het aanzien, is het koud op het aanraken, en ſcheidt zich de buitenſte vliezige plaat op de minſte aanraking daar van af, en zijn de verdere vliezige rokken murw en ligt verſcheurbaar, zo word men van de verſterving verzekerd, in welk geval geene terugbrenging ondernomen mag worden. De Operateur laat in dien ſtaat alles onaangeroerd, en wagt alles af van de heelkrachten der natuur, welke hij, door doelmatig uitgekozene uitwendige en inwendige middelen, op de nadrukkelijkſte wijze tracht te onderſteunen.

Ik konde hierbij ook menig eene verſchillende vereenigingswijze, die men bij verſtervingen der darmen aangepreezen heeft, aanvoeren, indien ik niet, met den Heere Hofraad RICHTER (*w*), volkomen overreed ware, dat de Heelmeester met zinrijke uitgedachte methoden pronken kan, zonder echter daardoor den lijder van dienst te zijn, en dat zodanige

(*w*) RICHTER *Anfangsgrunde der Wundartzeney*, 2de band, § 421.

heelwijze, ook dan, wanneer dezelve waarlijk aangewend konde worden, de natuur in haare heilzaame werkingen veel eerder ſtooren, dan onderſteunen zoude.

De oorzaaken, door welke de terugbrenging van het Net verhinderd word, zijn ontaarde ſtukken van hetzelve, die, wanneer zij eene buitengewoone groote verwijding des Buikrings of Lieschbands vorderen, weggenomen moeten worden: waartoe ik mij bediene van eene vierdubbeld gewascht draadbandjen, (fig. G. afgebeeld) om het Net in het gezonde te binden, en voorts op een duim afſtands van die binding afteſnijden, waarna het afgeſneden Net, zo ver mogelijk, door de gemelde verwijde opening, naar binnen geſchoven word; terwijl de uithangende draaden, door eene kleefpleister, nabij den rand der huidwonde vastgehecht worden.

Tweemaalen beproefde ik het ontaarde Net, zonder voorafgaande binding, weg te ſnijden, doch beide reizen was ik genoodzaakt de binding der afgeſnedene vaten te verrichten, om de al te ſterke bloeding te ſtillen, Bij meer andere Lijders, bij welke de binding van het Net geſchiedde, heb ik, noch onder de behandeling, noch na de genezing, eenig kwaad toeval waargenomen, terwijl gewoon-

lijk tusſchen den 11den en 14den dag de draadlitſen afvielen.

Zo wel onze Voorvaderen, als eenige latere Heelartzen, vestigden hunne oplettenheid voornamelijk op den Breukzak, zij bonden denzelven en ſneden hem weg. Eenige namen, na dat de Ingewanden terug gebragt waren, een halvemaanswijze gedeelte deszelven aan beide zijden weg, of pelden, naar de wijze der Ouden, denzelven uit het omringend celleweeffel uit. Dat ondertusſchen die uitpelling langwijlig, en ſomtijds gevaarlijk worden kan, heeft de Heer RICHTER (*x*) duidelijk bewezen; en dat het wegnemen van een klein gedeelte daarvan niet noodzakelijk is, daarvan overtuigde mij eene groote menigte van gevallen, bij welke, na geëindigde Breukſnijding, de affcheiding des Breukzaks aan de natuur werd overgelaten, en door de hier op volgende verettering, de geheele affcheiding des Breukzaks ſpoediger of trager, naar mate van derzelve dikte, volgde.

Zijn eindelijk, na de te voren beſchreve-

(*x*) RICHTER *Wundartzeny ſeite* 326 § 359.

ne handgreepen, de uitgezakte deelen terug gebragt, zo gaat de Heelmeester tot het aanleggen van een bekwaam verband over.

De kleine, famengewoelde en in een lap fijn linnen ingefloten plukfelbal, word tegen de opening des verwijdden Buikrings of Lieschfpleets aangebragt; de geheele overige wond word met droog plukfel aangevuld, en met langwerpige compresfen bedekt, en voorts alles met het 'T verband bevestigd.

In het eerste tijdpunt na de verrichte kunstbewerking, moet men den Lijder rust laten genieten, en ten minften gedurende drie uuren, alle gebruik van geneesmiddelen onthouden. Ik laat mijne Lijders eeniglijk eenig flap vleeschnat en verdunde gerstengeleij met kleine giften toedienen, en den onderbuik met eenen warmen doek bedekken. Ingevolge mijner waarnemingen, bekomen de Lijders, wanneer de kunstbewerking gelukkig is, menigmaal binnen de eerste drie uuren eenen ftoelgang, en zijn voorts in dit tijdperk alle inwendige middelen overtollig en tegenftrijdig aan het doel: — maar wanneer de toevallen bij den Lijder voortduuren en binnen den tijd van zeven, ten hoogften tot twaalf uuren,

geene buikontlasting, of verligting volgt, zo word hier door de uitkomst der kunstbewerking twijffelachtig, en de Wondarts moet alsdan, naarmate dier toevallen, zijne heelwijze inrichten.

Naardien ik nu in deeze *tweede* afdeeling van het *eerſte* Vraagſtuk de geheele wijze van kunstbewerking, na derzelver drie hoofdtijdſtippen, heb afgehandeld, en de verdere behandeling des Lijders daarin niet begrepen is, zo eindig ik mijne beantwoording met te betuigen, dat ik deeze, door mij beſchreevene Heelwijze, naar mijne overtuiging en beoeffening, voor de *eenvoudigſte* houde; — of dezelve echter voor de *beste* en navolgendswaardigſte te houden zij? laat ik over aan de uitſpraak der voor mij in allen opzichten vereeringwaardige en ervarene Mannen, die gewislijk met alle billijkheid uitſpraak doen zullen.

Ik nam bij mijne eerſte proeven van Breukſnijding de beroemdſte Mannen van onzen tijd, RICHTER, SIEBOLD, SABATIER, BELL, KUNCZOWSKY en MURSINNA, tot voorbeel-

den, en vergeleek in hunne ſchriften derzelver grondſtellingen over de Breukſnijding.

Wel is waar, dat ik hunne gedachten, betreklijk eenige handgreepen, verdeeld bevond, en dat de veele met gelukkig gevolg verrichtte kunstbewerkingen mij eerst volkomen overtuigden, welke veranderingen daarbij noodzakelijk waren, naar welke grondſtellingen de Breukſnijding geſchieden moest, en hoe de oeffenende Heelmeester in onderſcheidene gevallen zich hebbe te gedraagen.

TWEEDE VRAAGSTUK.

„ De Uitzondering en Bijvoeging, welke een „ algemeen voorſchrift kan en moet leiden, „ in gevallen en omſtandigheden, die de Breuk- „ ſnijding ſamengeſteld maken, naar de onder- „ ſcheidene en uit de verſchijnſelen beöor- „ deelde aart en oorzaken der Beklemmin- „ gen," maken het onderwerp van dit *tweede* Vraagſtuk uit.

Deeze Veranderingen, die den Heelmeester in verſcheidene gevallen noodzaaken, om van den algemeenen regel aftewijken, heb ik reeds, bij de opheldering der drie voornaame tijdſtippen, in de *tweede* afdeelinge der *eerſte* Vraage, breedvoerig aangewezen, zo dat mij, ter beantwoording deezer laatſte vraage, niets meer te doen ſtaat, dan de *wijze* der *Kunſtbewerkinge*, bij AANGEBORENE BREUKEN vereischt, naauwkeurig optegeeven, en te on-

derzoeken, op welke tijdſtippen der Breukſnijdinge eene bijzonder verkieslijke verandering gevorderd word.

Dat het buitenwaards geſtuwde darm- of netſtuk in zulk een geval geenen Breukzak heeft, hoedaanig eene, bij gewoone Breuken, door de uitzetting en het voorwaards ſtuwen van het buikvlies, buiten den omtrek der buiksholte, ontſtaat; maar dat dezelve met den Bal, binnen eene en dezelfde holte, namelijk, binnen den ſchederok des zaadſtrengs liggen, is eene algemeen bekende zaak.

De beroemdſte Mannen van onzen tijd, HALLER (*y*), HUNTER (*z*), RICHTER (*a*), WRISBERG (*b*), BELL (*c*), SANDIFORT (*d*), BLUMENBACH (*e*), PROCHASKA (*f*), SÖME-

(*y*) HALLER, *Opuscula pathol. p.* 68.

(*z*) HUNTER, *Medical. Commentaries p.* 1. *London* 1762.

(*a*) RICHTER, *Abhandlung von Bruchen.*

(*b*) WRISBERG, *Obſervat. Anatom. de testiculorum ex abdomine in Scrotum descenſu.*

(*c*) BELL, *Wund-Arzneijkunst.*

(*d*) SANDIFORT, *Icones herniae inguinalis congenitae L. B.* 1781.

(*e*) BLUMENBACH, *Phiſiologie.*

(*f*) PROCHASKA, *Lehrſatze der Phiſiol.*

RING (*g*), en meer anderen, gaven ons hier over de voortreflijkſte ontleedkundige verklaringen, en overtuigen ons door hunne kenmerkende beſchrijvingen, dat, bij het doorzakken des Bals door den Buikring, het Buikvlies eene zakswijze verlenging aanneemt, welke den bal te gelijk met den zaadſtreng omgeeft, en, wanneer de opening van dit zakwijze verlengſel des buikvlies ſluit, *Schederok des zaadſtrengs* genoemd word.

Blijft nu, door eenig toeval, de binnen en hoog agter den buikring gelegene opening van dit zakvormig verlengd buikvlies ongeſloten, alsdan zakt door deeze opening een ſtuk Nets of Darm binnen de balzaks-holligheid; en vertoonen deeze doorgezakte deelen aldaar eene zwelling, dan noemt men zulks eene AANGEBORENE Breuk.

De Ballen zakken niet altoos op eenen bepaalden tijd neder, gelijk blijkt uit de waarneemingen, welke CANNESTRINI (*h*) gele-

(*g*) SÖMERING, *Anmerkungen zu* BAILLIES *Abhandlung von Krankhaften Bau des menschlichen Korpers*

(*h*) CANNESTRINI, *Obſervationes de herniae Inguinali; Salsburg* 1796.

genheid had, om in een gedeelte van een Comitaat, of Graaffchap in *Hungarije*, bijeen te verzamelen, alwaar hij onderfcheidene volwasfen mannen aantrof, bij dewelken één en ook wel beide de ballen in de balzak ontbraken; en een nog ongelijk grooter getal verhaalde hem, dat hunne ballen eerst in het 12de, of 14de, en zelfs ook niet voor het 20fte jaar waren nedergezakt. Onder de laatften waren er zeer veele, die Breuken hadden: waaruit CANNESTRINI befloot, dat verre de meeste, wier ballen eerst na het 14de jaar nederzakken, Breuken krijgen.

Daar nu deeze Breuken bij veelen, en meermaals eerst in hunnen laateren leeftijd, ontftaan, zo zou men dezelve duidelijker onderfcheiden, wanneer men er den naam van *Breuk des Schederoks der Zaadftreng* aan gaf: — en vorderen zulke Breuken de kunstbewerking, dan moet de Heelmeester, in eenige tijdftippen derzelve, van den algemeenen regel afwijken.

De Huidfnede word naar het te vooren gegeven voorfchrift verricht, doch moet zich eenen halven duim hoger, bovenwaards, dan in gewoone gevallen uitftrekken. De Breukzak,

die gewoonlijk zeer dun is, moet met de grootſte behoedzaamheid geopend, en zo verre als mogelijk is, tegen den rand des rings verwijd worden. Even zo vorderen ook de afſcheiding van het min of meer aangegroeide darm- of netgedeelte de uiterſte omzichtigheid.

Het geen deeze kunstbewerking het wezenlijkst van anderen onderſcheidt, beſtaat in het openen der beklemmende plaats, welke bij deeze Breuken, niet de buikring, maar de hooge, binnen de buikholte gelegene, opening van dit verlengſel van het buikvlies zelve is.

Als nu de Heelmeester den alleen toevalliger wijze vernaauwden buikring naar binnen en bovenwaards, in eene ſchuinſche, naar den witten ſtreep gegeevene richting geopend, en de toevallige aangroeijing der naar buitengeſtuwde deelen opgelost heeft, zo is hij, desniettegenſtaande, nog niet in ſtaat, om dezelve terug te ſchuiven, dewijl een dieper gelegen beletſel deeze terugbrenging nog blijft verijdelen. Hij pooge dan, door de verwijdde ſpleet des buikrings, zijnen vinger binnen de buiksholte te brengen, en daardoor de hooger gelegene opening van het buikvlies,

waardoor, bij aangeborene Breuken, de uitgezakte deelen beklemd worden, te verwijden; en heeft hij zijnen vinger tot aan die plaats gebragt, dan voere hij, langs denzelven, het knopmesjen (E.) naar binnen, en verwijde de vernaauwde opening van het buikvlies zelve.

Alleenlijk uit de legging des zaadſtrengs en der uitgezakte deelen kan men bepalen, of de verwijding der opening meerder binnen-, of buitenwaards gemaakt moet worden.

De hier bijgevoegde ziektegeſchiedenis zal de zaak in een helder daglicht plaatſen.

De Heer LODEWIJK C., een jong Geneesheer, oud 22 jaaren, herinnerde zich, reeds van zijne vroege jeugd af, een gezwel aan de rechter zijde van zijn balzak gehad te hebben, het geen door deszelfs Vader, in dien vroegen leeftijd, ingebragt, en door eenen aangelegden Breukband terug gehouden wierd; terwijl zijn Vader hem, bij zijn vertrek uit zijns Vaders huis, en ten einde alle kwaade gevolgen voortekomen, den welgemeenden raad gaf, van het gebruik des Breuk-

bands niet natelaaten. Al rasch echter was de Breukband den Jongeling te lastig. Hij legde denzelven af, en dewijl hij, van het agterwege laaten van denzelven, niet alleen geen ongemak; maar veeleer verligting ondervondt, liet hij deszelfs gebruik geheel na. Het gezwel nam intusschen in grootte geenzins toe; alleenlijk wierdt hij somwijlen ligte buikpijnen gewaar; doch daar dezelve, door zich stil te houden, en door eene zachte drukking, waar door de uitgezakte deelen, te gelijk met den bal, naar de buiksholte terug weeken, spoedig weder verdweenen; zo sloeg hij ook op dit zijn oud ongemak verder geen acht. Op deeze wijze was het, dat hij zijne aangeborene kwaal, geduurende de tien laatste jaaren levens, zonder eenige hinder van belang, droeg. Nu omtrent één jaar geleden, gevoelde de lijder, na eene zeer sterke beweging, eene groote pijn in de uitgezakte deelen, die vergezeld ging met aanhoudende buikpijnen, die echter, daar hij zich, volgens zijne gewoonte, aanstonds tot rust begaf, op het gebruik van een klisteer, uit een afrekfel van kamilsbloemen met olie, en door eene aan de uitgezakte deelen aangevoegde ondersteuning, binnen 12 uuren weder verdweenen.

Op den 6den Januarij 1804 bezocht de Zieke, vergezeld door eenige zijner vrienden, het Rijſchool, alwaar het gebeurde, dat hij, door eenen ſprong van het paard, voorwaards tegen den zadelknop geworpen wierd. In dit oogenblik ondervondt hij eene hevige pijn in de rechter liesch, die hem noodzaakte de Rijſchool te verlaaten; de pijn wierd binnen een uur zeer hevig, en breidde zich door de geheele onderbuiksholte uit; zo dat de kranke door kwaalijkheeden overvallen wierd, begon te braaken, en alleenlijk door zich voorover geboogen te houden, eenige verligting gevoelde. Een uur hier na liet de zieke mij aan zijn huis verzoeken.

In vond hem in zulk eene gemoedsgeſteldheid, als van de hevigſte ſmerten. Veranderde gelaatstrekken, bleeke lippen, een koud zweet, voortduurende brakingen, kramp der buiksingewanden, verſtopping, en een kleine ſaamgetrokkene pols waren de tegenwoordige toevallen. Bij het onderzoek des balzaks, vond ik wel eenige deelen binnen denzelven, doch die op het gevoel week en murw waren: edoch, daar de opening des rings ledig en niet opgevuld was, kon ik met mijne vinger in denzelven indringen. Ik hield het

het daarvoor, dat het uitgezakte een gedeelte van het Net was, en beproefde de terugſchuiving; daar echter de Zieke mij verzekerde, dat het uitgezakte niet terug gebragt kon worden, en dat het aanraaken daarvan hem heviger ſmerten veroorzaakte, zo hield ik alle deeze toevallen voor de gevolgen eener kwetzing, die zich door de groote aandoenlijkheid des kranken met zo veel hevigheid deedt voelen. Eene uit Arabiſche gom bereide Amandelmelk, met de pijnſtillende Tinctuur gemengd, nevens een ſlap aftrekſel van Kamillebloemen, wierden den Zieken bij kleine giften ingegeven; weekmaakende pappen op de pijnlijke plaats en drooge warme omſlagen om het onderlijf, benevens olijachtige klisteeren, maakten den uitwendigen geneezingstoeſtel uit. Een uur daarna bezocht ik den Kranken weder, en bevond, dat zijne toevallen dezelfde gebleeven waren. Toen ik hem echter ten half elf uuren bezocht, vond ik, dat alle de toevallen ongemeen verergerden; de Lijder was zeer angstig, en alleenlijk zulk eene houding, waarbij de voorövergebogene borst bijna op de kniën, die opgetrokken waren, rustte, gaf hem eenige verligting; de braakingen bleeven voortduuren; het ligchaam was verſtopt; de krampachtige ſamentrekkingen des

onderbuiks gingen verzeld met hevige pijnen, die zich inzonderheid, bij het betasten, in eenen hoogen trap deeden gevoelen; hierbij kwam eene harde en gespannen pols: dan, men ontdekte de grootste, gewigtigste en merkwaardigste verandering in de door den buikring uitgezakte deelen, die, binnen zes uuren tijds, tot zulk eene aanmerkelijke grootte en hardheid gezwollen waren, dat zij niet alleen de gantsche zijde des balzaks beslloegen, maar ook den buikring, die voorheen op het gevoel slap was, door deeze zwelling opvulden, zo dat zich in deszelfs gantschen omtrek een uitsteekende gezwollen rand tekende, die, als men ze uitwendig aanraakte, hevige pijnen veroorzaakte.

De voortduurende aandoenlijkheid, de plotsling ontstaane zwelling der plaatslijke dikte, benevens het toeneemen der pijnen, deeden mij eene ontsteeking duchten; weshalven ik den Zieken tien oncen bloed liet aftappen; en beval, dat men met het gebruik der gemelde in- en uitwendige middelen zoude voortvaren.

De onrustigheid des Lijders bleef intusschen den gantschen nacht voortduren, en eerst met het aanbreeken van den dag geloofde hij eenige verligting te ontwaaren: ook bevondt

hij zich, na het gebruik van een laauw halfbad, daar ik hem in brengen liet, tamelijk wel. Doch de op nieuws, na het gebruiken van het bad, terugkeerende hevige toevallen overtuigden mij weldra, dat de gevoelde verligting flegts voorbijgaande was. Op eene, na het bad, andermaal gepoogde binnenbrenging namen de pijnen op de plaatslijke ſtreek aanmerkelijk toe; en dewijl de overige toevallen allen, die enkel gevolgen der voortwerkende oorzaake waren, aanhielden, zo oordeelde ik geen tijd meer te moeten verzuimen, en floeg de Breukſnijding voor, als het eenig middel dat ter redding des Kranken overbleef, die ik ook, ſchoon met niet weinig bekommering, wegens de geſteldheid deezer ſedert veele jaaren reeds uitgezakte deelen, die waarſchijnlijk met elkanderen ſaamengegroeid waren, op den 7 Januarij, des namiddags ten 3 uuren, in tegenwoordigheid van veele Genees- en Heelmeesteren, ondernam.

Nadat alles tot de Kunstbewerkinge in gereedheid gebragt, en de Zieke behoorlijk geplaatst was, maakte ik, dewijl de huid zich, wegens de geweldige ſpanning, in geen plooi opheffen liet, met mijn bolſnedig mes (Fig. A.) door de huid tot op het daarondergelegene celachtig weeffel, eene ruime inſnede,

die eenen halven duim breed boven den buikring begon en aan het onderſte gedeelte der breuk eindigde; de weinig beduidende bloeding werdt door eenen mijner helperen met eene in koud water gedoopte badſpons afgeveegd; zo dat ik de doorgeſnedene huid ter weder zijde der ſnede ongehinderd afſcheiden, en dus doende, zo wel de voorſte als de zijdelijke vlaktens des breukzaks geheel ontblooten kon.

Naardien wegens de ſterke geſpannenheid des breukzaks, de plaats der opening, op het gevoel des vingers niet bepaald konde worden, vatte ik denzelven van onderen, met mijne welvattende Pincette, (Fig. B.) ligte denzelve in de hoogte, en doorſneed die opgehevene plaats, onder den punt mijner Pincette, zodanig, dat de eene vlakte van mijn mes naar den breukzak, en de andere naar mij gekeerd was. De doorſnijding van den zeer dunnen breukzak was oogenbliklijk voldoende, waarvan ik mij door het uitvloeijen van het vocht, 't welk in dezelve beſloten was geweest, overtuigd hield. Door deeze gemaakte opening des breukzaks, bragt ik een blad mijner ſchaar (Fig. C.) naar binnen, en verwijdde deze klijne ſnede, in zo verre, dat ik er den voorſten vinger der linkerhand

konde inbrengen, waarmede ik nu den breukzak opligtte, en denzelven langs dien vinger, met mijne ſchaar in zijne geheele lengte openſneed. Nu lagen de deelen, die in denzelven vervat waren, ten eenemaale voor mijne oogen bloot. Een groot, door de beklemming ontaard Netſtuk, van eene blaauwachtige kleur, het welke door twee aanmerkelijke koorden met de zaadſtreng te ſamenhing, en aan den bovenſten omtrek des buikrings vastgegroeid was, erkende ik terſtond voor de oude, aangegroeide breuk.

Agter dit Net lag eene groote, door lucht ſterk uitgezette darmkronkel of luts, die insgelijks blaauwachtig uitzag, maar met geene der overige deelen ſamenhing; waaruit ik opmaakte, dat dit darm gedeelte door den heftigen, ſtoot dien de Lijder op het paard ondergaan had, eensklaps naar buiten gedreven was, door de naauwe opening des rings, welke door het uitgezakte Netſtuk niet geheel en al was opgevuld, en waarop terſtond zijne toevallen der beklemming volgden.

Binnen den geopenden breukzak lag de Bal, dien ik, uit vergelijking met den anderen, kleiner en geſlonken vond.

Nu ontwikkelde ik het Net, en verdeelde met mijne ſchaar de beide koorden, waarmede

het met den zaadſtreng ſaamenhing. Met het, op mijne ſonde (Fig. D.) binnen gebragt knopmes, (Fig. E.) kliefde ik, naar binnen en bovenwaards, ſchuins tegen de witte lijn, den binnenſten pees der ſpleet van den breukring, waardoor het mij gelukte, om met den top mijnes voorſten vingers intedringen, en, gedeeltelijk met denzelven, gedeeltelijk met mijn ingeſchoven knopmes het aan den bovenſten omtrek met den breukzak ſaamengegroeide Net los te maaken.

Daar ik, met mijne ingebragte vinger, de binnen den buikring gelegene deelen vrij omvatten konde, poogde ik het uitgezakte darmſtuk terug te ſchuiven, doch het week hierop geen lijns breedte, en ik vreesde dat eenig gedeelte des darms welligt wat dieper met het Net mogte ſaamenhangen. Daar ik intuſchen in ſtaat was, om het zelve naar mij toe te trekken, overtuigde ik mij andermaal, dat de beklemming van zulke aangeborene Breuken niet binnen den ſpleet des breukrings, maar in de hoogere achter denzelven gelegene opening van het buikvlies geſchiedde. Ik trachte wel met mijnen vinger dieper door de verwijdde ſpleet intedringen, dan daar mij intuſchen

volſtrekt niet mogelijk was, dus doende, die hooger gelegene opening te bereiken, liet ik, door eenen mijner helperen de uitgezakte deelen, benedenwaards terughouden, doorſneed de huid omtrent nog een half duim naar boven, en verwijdde in die zelfde richting den breukring. Het gelukte mij toen eerst met mijnen vinger de opening van het buikvlies te ontdekken, dewelke hoog binnen den buikring lag, en waar door de uitgezakte deelen beklemd gehouden wierden.

Ik ondernam vervolgends, met mijn langs den vinger ingeſchoven knopmes, tusſchen den darm in de vernaauwde opening van het buikvlies intedringen, het geen mij ook aan de buitenzijde dier opening ſchielijk en gemakkelijk gelukte. Zonder eenige verdere moeite, verwijdde ik die opening, en verſchafte mij hier door eene toereikende ruimte, waardoor ik het uitgezakte darmgedeelte rasch in de buikholte konde terug brengen. Daar intusſchen de terugſchuiving van het ontaarde Net eene te groote verwijding dezer opening zou vereischt hebben, ſneed ik deszelfs ontaart gedeelte, zonder het vooraf gebonden te hebben, weg. Eene hierop gevolgde aan-

merkelijke en aanhoudende bloeding noodzaakte mij het Net op de gewoone wijze met een vierdubbeld en gewascht draadbandjen te onderbinden, waarop ik het zo veel mogelijk in de buikholte terug ſchoof.

Het verband, het welk ik den Lijder aanlag, was het gewoonlijke; namelijk eene evenredig groote, los te ſamen gevulde, en uit fijne plukſel draaden vervaardigde Bal, — in eenen fijnen lap linnen gewikkeld, denwelken ik tegen de opening des Buikrings aanlag, waarna ik het overige der wonde met los plukſel opvulde; de uithangende draaden van het netbindſel verzorgde ik met eene hechtpleister; en dit alles met langwerpige drukdoeken overdekt zijnde, bevestigde ik eindelijk alles met het T vormig verband.

Nadat de Lijder te bedde gebragt was, deed ik zijn onderlijf met eenen wel gewarmden doek bedekken. Inwendig wierd hem niets dan een dun vleeschnat gegeeven, en naardien hij eene aanmerkelijke vermindering zijner toevallen gewaar wierdt, en drie uuren na de kunstbewerking eenen ſtoelgang kreeg, zo was ook de daarop volgende nacht zeer rustig.

Des ochtends van den 8 Januarij, den eerſten dag na de kunstbewerking, vond ik den

kranken opgeruimd en rustig; de buik was week, en alleenlijk in den omtrek der wonde pijnlijk; de dorst was matig, en de pols eenigzins koortsig. Inwendig kreeg de Zieke, behalven eene amandelmelk, gerstenwater en dun vleeschnat, geene geneesmiddelen; uitwendig wierdt de wond met een weekmaakende pap bedekt.

Dewijl, geduurende de naastvolgende dagen, het koortsachtige en alle de overige toevallen, (de geringe pijn in den omtrek der wonde alleen uitgezonderd,) aanmerkelijk verbeterden, zo had de zieke ook, noch in- noch uitwendig eenig ander geneesmiddel nodig; alleenlijk liet ik den eenigzins meerder gezwollen balzak door een daar onder gelegd kusſentjen ondersteunen.

Den 11den Januarij, zijnde den vijfden dag, na de kunstbewerkinge, wierden de aan den wondvlakte kleevende plukſels gedeeltelijk door bevochtiging met laauw water meerendeels weggenoomen, voorts de wondvlakte met een plukſelwiek, die met een digestive zalve dun beſtreeken, was bedekt, en het gebruik der weekmakende pap voortgezet.

Op den 15den Januarij, dus den 9den dag na de kunstbewerking, vond ik den kranken reeds van alle toevallen bevrijd. Hij ſliep

wel, de pols was naauwlijks meer koortsig, de gevoeligheid in den omtrek der wonde meerendeels verdweenen, en de buik op het aanraaken geheel en al week. De stoelgangen waren, wel is waar, natuurlijk, daar zij echter niet dan na veel persing des Lijders volgden, zo liet ik hem, om dien drang te verminderen, olieachtige klisteeren zetten.

Naarmaate de wondvlakte meerder begon te etteren, nam ook de gevoeligheid in derzelver omtrek geheel en al af. Zo wel het overgeblevene van het afgebonden Net, als de ongemeen dunne breukzak, wierden door deze ettering zichtbaar afgescheiden; alleenlijk bemerkte ik, dat de eene zijde des bals, die binnen den geopenden schederok lag, niet begon te zwellen, en oordeelde, dat zich deze ontbloote bovenste oppervlakte, dien ik reeds bij het eerste onderzoek, in eenen zieklijken en verminderden staat bevond, met vleesch overtrokken, en gelijk ik bij ontblootte ballen meermaalen had waargenomen, met de overige deelen vereenigd zoude worden; intusschen lieten zich aan dezen reeds zieken bal duidelijke tekenen van deszelfs vernietiging bespeuren.

Op den 18den Januarij, den 12den dag na de kunstbewerking, nam ik het draadbandjen, waarmede ik het Net had afgebonden, weg; de Kranke was ten eenemaal vrij van koorts; den 21ſten Januarij, en 15den dag der kunstbewerking, was de oppervlakte der wonde reeds meerendeels gezuiverd, en ſlegts enkele vezeltjes der afgeſcheidene ſchederok waren, nog op eenige plaatſen, zichtbaar; zelfs was ook de afſcheiding des bals binnen dien tijd bijna geheel voltooid. Ik overdekte nu de wondvlakte met plukſel, het welke in een met Mirrhetinctuur vermengd aftrekſel van Wijnruit gedoopt was, en liet in plaatſe van de weekmakende pap, alle twee uuren, een in aftrekſel van Wijnruit gedoopt en wel uitgewronge compres over de wond leggen. Deze behandeling wierd tot den 29ſten Januarij, den 23ſten dag na de kunstbewerking zorgvuldig voortgezet; en dewijl de wond zich in dien tusſchentijd, niet alleen door de afſcheiding des peesvliezigen ſchederoks der zaadſtreng, en des bals zelven volkomen gezuiverd, maar ook in een ongelooflijk klein beſtek te ſamengetrokken was; zo bedekte ik die kleine wondvlakte met droog draadplukſel en een geheel droog verband; de lijder nam nu van dag tot dag meer en meer in beterſchap toe; de ſlaap, de

eetlust en ſtoelgang waren natuurlijk, en hij bevondt zich den 15 Februarij 1804 bijna volkomen genezen.

Les operations ſe perfectionnent toujours en ſe ſimplifiant.